

BØRNERÅDETS **BØRNE- OG UNGEPANEL**
Panelrapport nr. 1 / marts 2010

Portræt af 4. klasse

ALLE BØRN HAR RETTIGHEDER

BØRNERÅDETS
**BØRNE- OG
UNGEPANEL**

BØRNERÅDETS **BØRNE- OG UNGEPANEL**

Panelrapport nr. 1 / marts 2010

Portræt af 4. klasse

BØRNERÅDETS
**BØRNE- OG
UNGEPANEL**

Portræt af 4. klasse

Redaktion

Lektor, Ph.d. Charlotte Palludan,
DPU og medlem af Børnerådet
Søren Gade Hansen & Stine Lindberg,
Børnerådets sekretariat

Tekst og analyse

Trine Krab Nyby,
Børnerådets sekretariat

Kvalitative interviews

Trine Krab Nyby og Stine Lindberg,
Børnerådets sekretariat

Udgiver

Børnerådet
Vesterbrogade 35 A
1620 København V
Tlf. 33 78 33 00

Grafisk design

Oktan, Peter Waldorph

Tryk

Socialministeriet og
Rosendahls Schultz Grafisk

ISBN: 87-90946-50-2

1. oplag marts 2010

400 eksemplarer

Rapporten kan downloades
eller bestilles via www.brd.dk.
Rapporten er gratis. Dog betales
ved forsendelse et ekspeditions-
gebyr på 25 kr. og porto, hvis
forsendelsen overstiger 16,50 kr.

Indhold

Forord / 5

Sammenfatning / 7

Introduktion til undersøgelsen / 11

Portræt af 4. klasse / 13

Børnene beskriver sig selv / 14

Udfordringer og succeser / 14

Selvfortællingen - det, man fortæller om sig selv / 16

Børnenes humør / 17

At være ensom / 19

Familieliv / 20

Det gode familieliv / 20

Når det er sjovt at være familie / 22

Aftensmaden - et samlingspunkt / 23

Mor og far – og arbejdet! / 24

Skoleliv / 25

Selvurderet faglighed – og matematikfaget / 25

Skoletrivsel mere generelt / 26

Læring og trivsel / 27

Kønsforskelle / 28

Fritiden og børnenes sociale liv / 29

Fritidsaktiviteter / 29

Aktiviteter med venner - og elektronisk udstyr / 30

Venskaber og popularitet / 31

Venner fra skolen / 36

Netadfærd / 37

Hvor meget og hvad? / 37

Når man bliver bange / 39

Hvor meget er forældrene med? / 40

Når børn bruger meget tid på nettet / 42

Rettigheder / 43

Børn og arbejde / 43

Forældre og vold / 43

Elevråd / 45

Anvendt litteratur / 47

Metodeappendiks / 49

Forord

Det var med stor spænding, at vi i Børnerådet i efteråret 2009 igangsatte den første undersøgelse i det nyetablerede Børne- og Ungepanel med børn på kun 10 år. Den yngste gruppe, vi hidtil har spurgt. Med denne rapport, som er resultatet af undersøgelsen, giver vi for første gang en stemme til danske børn i 4. klasse. Det er vores håb, at rapporten vil bidrage til en kvalificering af vores forståelse af børnelivet, men også være retningsgivende for det fremtidige arbejde med og for børn.

At danne et bredt billede af en børnegeneration er et ambitiøst mål, og rapporten er derfor også mere omfattende end de foregående panelrapporter. Rapportens forskellige dele kan dog læses hver for sig, idet de hver især belyser væsentlige tendenser inden for de vigtigste fællesskaber og baser i børnenes liv - herunder familien, skolen, fritiden og venskaberne.

Samlet set giver undersøgelsen ny og interessant viden om, hvordan børn oplever deres liv og hverdag. Heldigvis ser vi, at langt de fleste børn trives rigtig godt - de er i godt humør, har gode venner, laver sjove ting med deres familier og er glade for skolen. Men i samtlige af rapportens dele bliver vi desværre også bekræftet i, at der stadig er meget, der skal forbedres. Der er mange indsatsområder - meget vi her i Børnerådet vil arbejde målrettet for.

Vi ser fx, at der er alt for mange børn, der ikke trives i skolen. Og det tyder på, at der er behov for en indsats, hvis skolen også fortsat skal kunne rumme drengene. Undersøgelsen bekræfter, at vi må forstå børnenes "hele liv", hvis vi skal forbedre både læring og skoletrivsel, og vi må derfor have fat i samtlige af folkeskolens aktører.

Hvad angår læsning specifikt kan vi også konstatere, at der er for mange børn, der i fritiden læser for lidt. Det er et forældreansvar, vi må italesætte, hvis vores børn skal være verdens bedste læsere. Det gælder også det ansvar, der er for forældrene til de børn, der tilbringer meget tid foran computeren. Undersøgelsen viser, at børnene har brug for forældrenes opmærksomhed og hjælp til at sikre dem en god og tryk netadfærd.

At flersprogede børn ikke besøger deres klassekammerater nær så meget som de etsprogede børn er også noget, vi i Børnerådet ønsker at få belyst nærmere. Hvad er det et udtryk for, og hvilken betydning har det for børnene?

Vi kan også konstatere, at det ydre, som fx tøj, betyder rigtig meget, når børn i 4. klasse vurderer, hvem der er populære i klassen. Set i lyset af at 2010 er det europæiske år for social udstødelse og fattigdom, er sammenhængen mellem popularitet og velstand, noget vi vil kigge nærmere på i en selvstændig rapport.

Undersøgelsen viser også, at vores samfundsstruktur ikke er optimal for familierne. Mange børn oplever, at deres forældre arbejder meget, og børnene mangler typisk opmærksomhed, tid og omsorg fra forældrene. Der ligger her en vigtig opgave foran os i at arbejde hen imod et samfund, der sikrer et bedre samspil mellem familieliv og arbejdsliv.

Igen må vi desværre også slå fast, at der fortsat er brug for oplysende tiltag til børn om deres rettigheder. At hvert femte barn ikke er klar over, at forældre ikke må slå deres børn, er skræmmende. Alt for mange børn kender ligeledes ikke til deres muligheder for indflydelse gennem skolernes elevråd. Det må vi ændre på!

I Børnerådet vil vi gerne sige tak til alle de børn, der har bidraget til undersøgelsen og delt deres oplevelser, meninger og erfaringer med os. Vi er glade for at have lært dem bedre at kende, og vi glæder os til at lære mere om dem i de kommende år.

Lisbeth Zornig Andersen
Børnerådets formand

Sammenfatning

Selvbeskrivelse

Skolen og sport står helt centralt i børnenes beskrivelser af det, de er gode til og det, som er svært. Det er tydeligvis på disse to områder i børnenes liv, de møder flest udfordringer men også succeser. Fritidsinteresser ud over sport er også noget, der giver anledning til positive oplevelser for mange børn. Det samme gør relationer til jævnaldrende - mange børn oplever fx, at de er gode til at få venner eller gode til at være sammen med venner - men de sociale relationer er også noget af det, der, ifølge børnene, kan gøre livet svært. Det samme gælder familierelationerne, specielt forhold til søskende.

Børnenes selvfortælling over for andre børn rummer typisk deres fritidsinteresser samt familie og venner. Selvom skolen fylder meget i børnenes liv, er den tilsyneladende ikke så afgørende i forhold til den måde, børnene gerne vil fremstå over for andre børn. Heller ikke ydre faktorer som udseende, tøj og ting er centrale i børnenes selvfortælling. Børnenes fritidsinteresser og sociale identitet er således en afgørende del af deres individuelle identitet og spiller en vigtigere rolle i selvfrestillingen end både materielle statussymboler og skolelivet. Udseende og materielle ting viser sig dog at spille en afgørende rolle i børnenes sociale liv på trods af, at det ikke umiddelbart står centralt i deres selvfortælling (se "Fritiden og børnenes sociale liv").

De fleste børn beskriver sig selv som glade og fulde af energi, men der er også nogle, der er kede af det, sure og bekymrede. Noget af det, der typisk gør børnene kede af det, er, når der er noget på spil i relationerne til andre børn - både klassekammeraterne i skolen og deres søskende derhjemme. At være ked af det hænger også ofte sammen med følelsen af at være ensom. 28 pct. af børnene føler sig engang imellem ensomme, mens hhv. 5 og 1 pct. for det meste eller altid føler sig ensomme. I interviewene forbinder børnene i høj grad ensomhed med eksklusion fra fællesskaberne.

Familieliv

Undersøgelsen viser, at familien er en vigtig base i børnenes liv og udgør en afgørende del af deres sociale identitet. Det gode familieliv handler ifølge børnene mere om at være samlet som familie end om det, man laver sammen. Det er afgørende at have tid sammen, at snakke sammen og hygge sig - gerne med spil, fjernsyn, en gåtur eller en familieudflugt. Mere end ni ud af ti af børnene oplever, at deres forældre altid eller for det meste er der for dem, når de har brug for det, og langt over halvdelen af børnene (63 pct.) synes, at de altid eller for det meste laver sjove ting sammen med deres familie.

86 pct. af børnenes familier spiser altid eller for det meste aftensmad sammen. Ud fra øvrige resultater i undersøgelsen tyder det på, at samling om aftensmaden kan ses som en indikator for nogle særlige forhold i familierne, som synes at hænge positivt sammen med børnenes trivsel mere generelt.

Når børnene skal beskrive deres forældre, er mor først og fremmest god at snakke med, og i anden række betegnes hun som sjov at være sammen med. Far er derimod først og fremmest sjov at være sammen med og derefter en, børnene laver mange ting sammen med. Mere end hvert fjerde barn (27 pct.) oplever, at både mor og far arbejder meget. Både spørgeskemaundersøgelsen og de efterfølgende interview viser, at der for børnene er flere negative aspekter forbundet med forældre, der arbejder meget. Ud over det konkrete fysiske afsavn oplever børnene også et mentalt og socialt afsavn.

Skoleliv

Børnene i 4. klasse har fagligt en meget positiv selvopfattelse. 84 pct. af børnene mener selv, at de er dygtige i skolen, og næsten hver fjerde oplever sig ligefrem som en af de bedste. Matematik er tilsyneladende et fag, der volder mange børn problemer, og ifølge de interviewede børn skyldes det bl.a. fagets indbyggede forudsætning om, at man hele tiden skal lære nye metoder samtidig med, at man skal bevare en fortrolighed med de forudgående.

Det billede, der tegner sig af børnenes skoletrivsel mere bredt, er noget blandet. Langt de fleste af børnene er glade for at gå i skole, kan lide lærerne, vurderer sammenholdet i klassen positivt og oplever, at lærerne lytter til deres meninger om praktiske og sociale forhold i skolen. Men der er samtidig 9 pct. af børnene, der synes, at sammenholdet i klassen er dårligt eller rigtig dårligt og sjældent eller aldrig føler sig lyttet til eller er glade for at gå i skole. Mere end hver sjette er kun glad for at gå i skole engang imellem. Der er også 1 pct., der slet ikke kan lide en eneste af lærerne, og hele 14 pct., der kun kan lide nogle få. Hertil kommer, at 6 pct. af børnene ikke selv mener, de er blandt de børn, de andre i klassen gerne vil være sammen med.

Undersøgelsen viser, at det meget langt hen ad vejen er de samme børn, der har negative oplevelser eller er negativt indstillet over for skolens forskelle faglige, relationelle og sociale aspekter, hvilket understøtter forestillingen om, at læring og skoletrivsel går hånd i hånd. Også børnenes trivsel mere generelt - uden for skolen - synes at være forbundet med deres faglige selvopfattelse, hvilket understreger vigtigheden af en holistisk tilgang til forståelsen af børnenes skoleliv. Det er altså en forudsætning at have kendskab til børnenes liv uden for skolen for at kunne forstå og forbedre både læring og trivsel i skolen.

Piger er ifølge spørgeskemaundersøgelsen mere positive end drenge i forhold til at kunne lide både lærerne og det at gå i skole. De interviewede børns forklaringer herpå lyder, at skolen og dens tilbud passer bedre til pigers interesser og kompetencer - herunder kreative og hyggelige sociale aktiviteter - og mindre til drengenes. Drengene ytrer ønsker om flere ude- og computerbaserede aktiviteter.

Fritiden og børnenes sociale liv

85 pct. af børnene går til organiserede fritidsaktiviteter, de fleste flere gange om ugen. Forholdsvis mange børn - hhv. 17, 37 og 54 pct. - bruger aldrig tid i fritiden på at læse bøger, tegneserier el. blade, være på biblioteket eller læse avis/se tv-avis. Aktiviteter som ellers er med til at træne børnenes læsefærdigheder. Piger læser oftere bøger, tegneserier eller blade og er mere på biblioteket end drenge, mens drenge oftere læser avis eller ser tv-avis og går til fest end piger.

Børnenes mest populære aktivitet sammen med venner er for både piger og drenge at lege.

I interviewene bliver det imidlertid tydeligt, at børnene med udtrykket ”at lege” mere favner det ”at være sammen”. Flere af børnene fortæller, at tiden, hvor man leger, for mange er ved at være forbi. Udover at lege er de mest populære aktiviteter for drenge at spille spil og dyrke sport, mens det for piger er at snakke og høre musik. Shopping er ikke en udbredt aktivitet blandt børnene i 4. klasse, som ellers fremhævet i tween-litteraturen.

Næsten hvert tredje barn har én bedste ven, mens størstedelen af børnene har mange. De 5 pct. af børnene, der svarer, at de ingen bedste venner har, er også typisk de børn, der føler sig ensomme, og som ikke selv synes, de er blandt dem, de andre børn i klassen gerne vil være sammen med.

Der er i alt 6 pct. af børnene, der ikke selv mener, de er blandt de børn, de andre i klassen gerne vil være sammen med. At det er vigtigt at være populær, viser sig bl.a. ved, at markant flere af de børn, der oplever sig sådan, samtidig beskriver sig selv som glade og fjollede, mens markant færre beskriver sig som sure og kede af det. Der er også en stærk sammenhæng mellem popularitet og oplevelsen af ensomhed, som indtræder meget oftere hos de børn, der ikke føler sig populære.

Ifølge børnene har popularitet først og fremmest noget at gøre med, om man er en god ven eller veninde, og derefter om man ser ud på en bestemt måde. At have bestemte ting og at være i familie med en kendt er andre faktorer, der kan være afgørende for ens popularitet. Materielle ting og udseende spiller således en betydelig rolle i børnenes sociale liv. Dette bekræftes af, at markant flere af de børn, der ikke går op i tøj, ikke selv opfatter sig som populære i skolen. Interviewene med børnene bekræfter, at de er meget bevidste om de grupperinger, der er i klassen - at der er nogen, der er populære, fordi de er seje, smarte osv., og at udseende og forbrug kan spille en stor rolle. Men det bliver ligeledes tydeligt, at det (endnu) kun er et fåtal af børnene, der aktivt dyrker udseende og forbrug som in- og eksklusionsmekanismer i det sociale fællesskab.

Børnene i 4. klasse besøger hinanden hjemme, men mest klassekammeraterne af samme køn. 67 pct. af pigerne og 60 pct. af drengene har været hjemme og lege hos de fleste eller alle af samme køn fra klassen, mens kun 3 pct. af pigerne og 4 pct. af drengene slet ikke har været hjemme og lege hos nogen af deres klassekammerater af samme køn. Undersøgelsen viser endvidere, at flersprogede børn ikke besøger nær så mange af deres klassekammerater som de etsprogede børn.

Netadfærd

I fritiden bruger næsten hvert syvende barn mere end 2 timer om dagen på nettet, mens 8 pct. slet ikke bruger nettet dagligt. Mellem disse yderpunkter placerer de resterende børn sig med flest, der bruger 1-2 timer (30 pct.). Drengene bruger markant mere tid på nettet end piger, flere drenge (79 pct.) end piger (68 pct.) har deres egen computer, og det at være på nettet er en mere populær fælles aktivitet for drenge end for piger. Det, både piger og drenge mest laver på nettet, er at spille spil og høre musik. I interviewene fortæller børnene endvidere, at de ofte bruger nettet som tidsfordriv.

30 pct. af børnene har oplevet noget på nettet, der har gjort dem bange eller utrygge, dog har kun 4 pct. oplevet den slags tit. Børnene fortæller i interviewene, at det især er oplevelser som

at blive kontaktet af fremmede, at blive truet eller at se ubehagelige ting (fx filmklip), der kan gøre dem bange eller utrygge. Men det kan også opleves som stærkt generende, når de bliver mødt med pop-up reklamer eller krav om, at de investerer i spil eller lignende, som de ikke kender.

Næsten hver 10. af børnene synes, at deres forældre holder for lidt øje med, hvad de laver på nettet. Kun 5 pct. af børnene oplever derimod, at deres forældre holder for meget øje med, hvad de laver. Ifølge langt de fleste børn snakker deres forældre engang imellem eller tit med dem om, hvad de må og ikke må på nettet, men hver femte af børnene (20 pct.) fortæller, at forældrene aldrig snakker med dem om disse grænser. Mere end hver tredje af børnene har besøgt hjemmesider eller lavet ting på nettet, som de ved, deres forældre ikke vil have.

Undersøgelsen viser endvidere, at de børn, der bruger meget tid på nettet, typisk også er de børn, der ikke snakker med deres forældre om, hvad de må og ikke må, ofte laver ting, de ved, deres forældre ikke vil have og oplever noget, der gør dem bange eller utrygge. Det er typisk de samme børn, som oplever, at deres forældre ikke så ofte er der for dem, når de har brug for det. Samtidig peger undersøgelsen også i retning af, at de børn, der bruger meget tid på nettet, også tit er de børn, der ikke altid trives i skolen.

Kendskab til rettigheder

Børnene i 4. klasse har et ret godt kendskab til reglerne for, hvornår børn må arbejde. Kun 2 pct. tror ikke, der er nogen regler, mens 60 pct. af børnene svarer i overensstemmelse med gældende regler, at børn må have et arbejde, når de er fyldt 13 år, og deres forældre giver dem lov. Der er dog kun 34 pct. af børnene, der tror, at reglerne bliver overholdt.

Ca. hvert femte barn ved ikke, at det er ulovligt for forældre at slå deres børn. Af de børn, der ved, at der findes regler på området, er det kun 18 pct., der tror, at de bliver overholdt. Dette viser, at børn i 4. klasse har et ret godt billede af virkeligheden. Ifølge de interviewede børn skyldes mistroen til overholdelsen af reglerne, at de i medierne ser og hører om børn, der bliver slået, eller at de ser episoder i hverdagen, hvor de tror, det sker. Men børnene viser også, at de har en god indsigt i nogle af de typer af risikoadfærd, der typisk fører til, at forældre slår deres børn: alkoholmisbrug, stres og et højt konfliktniveau i familien.

Hver fjerde af børnene ved meget om, hvad elevrådet på deres skole laver, mens knap halvdelen af børnene svarer, at de ved lidt om det. Men 28 pct. af børnene ved *slet* ikke, hvad elevrådet laver. Dette kan overraske set i lyset af, at elevrådet udgør børnenes reelle mulighed for medindflydelse på ting, der har betydning for deres liv og hverdag i skolen.

Introduktion til undersøgelsen

Denne rapport bygger på en spørgeskemaundersøgelse i Børnerådets Børne- og Ungepanel, som på tidspunktet for undersøgelsen, efteråret 2009, bestod af 1841 børn i 4. klasse. 1232 børn besvarede spørgeskemaet, hvilket svarer til en svarprocent på 67.

Undersøgelsens resultater er suppleret og uddybet via interview med otte elever fra 4. klasse på to forskellige skoler. Se i øvrigt metodeappendiks.

Baggrundoplysninger fra den kvantitative undersøgelse

- Køn:** Lidt flere piger (52 pct.) end drenge (48 pct.).
- Alder:** Den typiske alder for respondenterne er 10 år, hvilket 4 ud af 5 af børnene er på undersøgelsestidspunktet. 15 pct. er 11 år, kun 4 pct. er 9 år, mens 1 pct. har svaret "andet" (og derfor må formodes at være mere end 11 år på undersøgelsestidspunktet).
- Sprog:** 84 pct. af børnene kommer fra hjem, hvor der kun tales dansk. 13 pct. kommer fra hjem, hvor der både tales dansk og andre sprog, mens 3 pct. kommer fra hjem, hvor der slet ikke tales dansk. Det vil sige, at 16 pct. af børnene i undersøgelsen taler mere end et sprog. Denne gruppe rummer såvel indvandrere som efterkommere af indvandrere samt børn, hvis ene forælder er tilflytter.
- Familietype:** Langt de fleste børn (71 pct.) lever i en traditionel kernefamilie, idet de bor sammen med begge deres forældre. 6 pct. bor skiftevis lige meget hos begge forældre, mens 17 pct. bor mest hos deres mor, og 2 pct. mest hos deres far. 4 pct. af børnene bor kun hos deres mor. Endelig er der mindre end én procent, som kun bor hos deres far samt mindre end én procent, der bor i andre familieformer såsom plejefamilier. Der er ingen børn, der bor på institution eller hos bedsteforældre. 94 pct. af børnene har søskende og/eller halvsøskende. Dvs., at kun 6 pct. er enebørn.

Den kvalitative undersøgelse

Interview

Skole 1	Fokusgruppeinterview med Laurits og Christian ¹ Fokusgruppeinterview med Sofie og Julie
Skole 2	Fokusgruppeinterview med Samir og Emil Fokusgruppeinterview med Selma og Yasmin

De to skoler er meget forskellige. Skole 1 har fortrinsvist børn fra socioøkonomisk ressourcestærke familier og meget få børn med anden etnisk baggrund end dansk, mens skole 2 er lige modsat.

¹ De interviewede børn optræder i rapporten med fiktive navne.

Portræt af 4. klasse

Denne undersøgelse er den første i Børnerådets nye Børne- og ungepanel, som blev oprettet i sommeren 2009 og skal fortsætte til sommeren 2012. For første gang består panelet af børn fra 4. klasse, hvilket betyder, at det er de hidtil yngste børn, Børnerådet systematisk har inddraget i sit arbejde - og dermed givet en stemme.

Derfor handler denne undersøgelse om, hvordan det er at være barn, når man går i 4. klasse. Hensigten med undersøgelsen er, som titlen røber, at danne et billede af en børnegeneration, hvilket også kan forstås som en måde at tage temperaturen på børnenes liv og hverdag - og hermed også deres trivsel. Hvordan har børnene det generelt - og mere specifikt hjemme, i skolen og med vennerne? Hvilke udfordringer står de over for? Hvad går de op i? Osv. Det er spørgsmål som disse, denne rapport forsøger at besvare.

Men hvordan skal vi forstå børnenes verden, hvilken ramme skal vi sætte for at give mening til de ting, børnene fortæller os?

De fleste børn i 4. klasse er 10 år. En alder der med stigende intensitet bliver italesat og zoomet ind på via begrebet "tweens"². Med denne betegnelse, der oprindeligt er opstået i marketingsverdenen³, peges der på en gruppe børn, som befinder sig in-between, dvs. midt imellem at være børn og teenagere. Begrebet tween er et forsøg på at etablere en ny forståelse af, hvad der er på spil for børn i denne alder ud fra en konstatering af, at de agerer og er positioneret anderledes end tidligere⁴.

Tweens har et adfærds- og forbrugsmønster, der ligner det, der var typisk for teenagere for få år siden. Med udtrykket KGOY (kids grow old younger) indfanges den tendens, som bl.a. Birgitte Tufte på dansk har udtrykt ved, at barndommen krymper⁵. I en alder af 10 år har tweens travlt med at bygge deres identitet op, de er søgende og selviscenesættende. De møder forventninger om, at de kan signalere, at de hver især er noget særligt. Her står forbrug, medier og spejlingen i andre jævnaldrende centralt.

At børn udvikler sig og skaber deres identitet i samspillet og relationen med andre, er et træk, der også inden for nyere barndomsforskning er blevet indfanget med begrebet selvsocialisering⁶. I en foranderlig verden præget af kravet om individualisering og udvikling af personlige kompetencer og præferencer forventes også børn i denne alder at udvikle og

2 Der er ikke helt enighed om, præcis hvilken aldersgruppe begrebet favner. I dansk sammenhæng er der dog typisk tale om de 8-12-årige, hvor de 10-12-årige ofte behandles særskilt som "de ældste tweens".

3 På samme vis som teenage-begrebet i 50'erne.

4 Kampmann (2010).

5 Se fx Tufte (2005b).

6 Dencik (1999).

markere en tydelig selvstændig individualitet - og dette på alle de forskellige sociale arenaer i børnenes liv såsom familien, klubben, skolen, virtuelle fællesskaber osv. Dette stiller store krav til børnenes mestring af forskellige adfærdskoder og kompetencer og tydeliggør ligeledes betydningen af børnenes relationer til jævnaldrende.

I rapporten ser vi med inspiration fra bl.a. begreberne tween og selvsocialisering nærmere på børnenes liv på en række arenaer som familie, venskaber, skole og internettet.

I 2007 gennemførte Børnerådet en lignende portræt-undersøgelse i det daværende Børne- og Ungepanel, som bestod af børn i 5. klasse⁷. De steder, det er meningsfuld og muligt, trækkes der i rapporten paralleller til denne undersøgelse. Der skal naturligvis tages forbehold for, at børnene i 2007-undersøgelsen gik et klassetrin over børnene i denne undersøgelse, hvilket kan have betydning for besvarelsene. Men det vurderes, at det på trods af denne aldersforskel er relevant at se på ligheder og forskelle og dermed den udvikling, der er sket i løbet af de tre år, der gået.

Børnene beskriver sig selv

Indledningsvist giver rapporten et bredt indblik i børnenes liv og verden ved at skitsere nogle af de temaer og problematikker, børnene selv kommer ind på i spørgeskemaets første åbne skrivefelter samt ved at se nærmere på børnenes selvfortælling og karakteristik af deres humør.

Udfordringer og succeser

I spørgeskemaundersøgelsen er børnene blevet bedt om at skrive op til tre ting, de selv synes, de er rigtig gode til samt tre ting, de synes, der er rigtig svært. Dette er en måde at komme nærmere en forståelse af de udfordringer, børnene typisk står over for samt de ting, der har stor positiv betydning for børnene og fylder meget i deres liv her og nu. Som de selv vil beskrive det - over for os, de voksne.

Af de mange svar er det tydeligt, at det, der på én og samme tid både udfordrer og styrker børn i 4. klasse aller mest, er skolen. Sammen med de forskellige former for sport, de dyrker. Men også fritidsinteresser mere generelt og sociale relationer - til både venner og familie - er noget, mange børn nævner - både som det, de er gode til, og som det, der er svært.

Skolen

Skolen, dens forskellige fag og andre skolefaglige kompetencer er det, flest børn nævner som svært. Matematik og herefter engelsk er tydeligvis de fag, som i særlig høj grad volder børnene problemer. Men også faget dansk, og de kompetencer, det kræver, oplever mange børn som svært - fx at kunne læse, at læse højt eller læse hurtigt, at stave og at skrive, at skrive pænt og skrive sammenhængende og at dele med komma. For en del børn er det også bare det at gå i skole og lave lektier, der opleves som svært. Men skolen er ikke blot et sted, børnene udfordres og møder egne begrænsninger. Skolerelaterede emner er også noget, mange børn er rigtig gode til. Det gælder fx fagene dansk, matematik, musik, engelsk såvel som de konkrete skolefaglige kompetencer som at læse, skrive, digte osv. Skolen som et nødvendigt

⁷ *Portræt af 5. klasse. Januar 2007.* En undersøgelse i Børnerådets Børne- og Ungepanel.

onde bringer med andre ord mange glæder og succeser, men for nogle børn også mange udfordringer og nederlag.

Sport

Rigtig mange af børnene oplever selv, at de er gode til sport. Det gælder særligt fodbold og sportsgrene som svømning, ridning, badminton, gymnastik og dans. Men også andre og mindre udbredte former for sport, såsom cross, trampolin, kampsport og vandsport, er blandt de ting, de nævner. Samtidig fylder sport - og fysiske udfoldelser som fx saltomortaler, saksespark, stå på hænder osv. - som nævnt også rigtig meget i børnenes beskrivelser af de ting, de synes, er rigtig svære. Idet sport langt hen ad vejen er noget, børnene selv vælger til - evt. under indflydelse af både familie og venner - må disse udfordringer i udgangspunktet forstås som positive og udviklende. Sport og fysiske aktiviteter synes at være en arena, børnene opsøger og udfolder sig på, bl.a. for at dygtiggøre sig, selv om dette kræver overkommelse af en række barrierer og endda måske bringer nederlag.

Andre fritidsinteresser end sport

Fritidsaktiviteter udover sport og især kreative udfoldelser er også noget, der giver mange børn oplevelser af succes. En del børn skriver, at de er gode til computer - især at spille. Musik, dans og teater er også noget, mange børn synes, de er gode til. Mange børn nævner fx de instrumenter, de spiller på - violin, klaver, guitar - og ting som at tegne, lave mad og passe kæledyr. Fritidsinteresserne, der ligger ud over sport, synes at være det, der mest entydigt giver børnene oplevelser af at være dygtige.

Sociale relationer

Særligt venskabsrelationer er noget, der optager børnene. Nogle børn oplever fx, at de er gode til at få venner eller til at være sammen med venner. Andre nævner det at hygge, snakke og grine. Men at venskaber - og ikke mindst mangel på samme - også er noget, mange børn oplever som virkelig udfordrende, er meget tydeligt. Fx kan det være svært at få nye venner, at være uvenner eller at være i stand til at sige nej til sine venner. På samme måde er også søskenderelationer noget, børnene bruger mange kræfter på. Det kan fx være svært at gøre sin søster glad, når hun er ked af det, at acceptere at storebror har fjernbetjeningen, at ens halvsøster på samme alder som en selv får al opmærksomheden, eller at ens lillebror har ADHD. Herudover er der også børn, som skriver, hvordan det kan være svært at være barn i en skilsmisefamilie, eller ikke at se sin mor eller far særlig meget. Familierelationer er dog ikke umiddelbart noget, børnene kommer ind på, når de fortæller om ting, de er rigtig gode til. Dette kunne indikere, at familiens mere positive sider langt hen ad vejen er noget, børnene tager for givet.

At børnene fremhæver skolen og sport som noget af det, de er gode til - i modsætning til fx familierelationer - kan naturligvis også hænge sammen med, at dette er områder, hvor de er vant til at blive målt. Deres svar kan med andre ord tænkes at indskrive sig i en bestemt forståelse af, hvad det er muligt eller meningsfuldt at være god til⁸.

Tilsammen udgør ovenstående temaer de ting, der tilsyneladende ligger børnene i 4. klasse mest på sinde. De fortæller ligeledes noget om de vigtige arenaer, børnene dagligt indtræder

8 Hertil kommer, at der må tages forbehold for, at skolen eventuelt er overrepræsenteret i børnenes emnevalg, idet spørgeskemabesvarelsen foregår i en skolekontekst.

i og agerer på. Arenaer som udfoldes i de efterfølgende afsnit, hvor vi ser nærmere på bl.a. familielivet, skolelivet og børnenes sociale liv.

Selvfortællingen - det, man fortæller om sig selv

Én ting er, hvordan børnene beskriver sig selv over for os, de voksne, i form af de ting, de er gode til, og det som er svært. Noget andet er, hvilket billede børnene gerne vil give af sig selv i forhold til andre jævnaldrende, og dermed hvordan de gerne vil fremstå. Som nævnt i indledningen fremhæves i barndomsforskningen identitetsskabelsen og selvfremsstillingen som helt centrale processer i børne- og ungdomslivet.

Vi har derfor spurgt børnene, hvad de ville fortælle om, hvis de skulle beskrive sig selv for børn, de ikke kendte i forvejen. Tabel 1 viser børnenes svar⁹.

TABEL 1: HVIS DU SKULLE BESKRIVE DIG SELV FOR NOGLE BØRN, DU IKKE KENDTE, HVILKE TING VILLE DU SÅ FORTÆLLE OM?

Fritidsinteresser	58 %
Venner	49 %
Familie	43 %
Hvordan jeg er som ven	34 %
Min klasse	24 %
Andet	18 %
Ting jeg har (fx mobil, tøj)	17 %
Hvordan jeg klarer mig i skolen	12 %

(Procenterne summer ikke til 100, idet det var muligt at sætte op til tre kryds)

Som det fremgår, er fritidsinteresser, venner og familie de tre forhold, flest børn ville fortælle andre børn om, hvis de skulle give et billede af sig selv. Dette er meget fint i tråd med det billede, vi indledningsvist så, hvor fritidsinteresser - ikke mindst sport - samt sociale relationer til både venner og familie udgjorde nogle af de vigtigste omdrejningspunkter i børnenes oplevelser af livets udfordringer og succeser.

Skolefærdigheder og klassen er der derimod ikke mange af børnene, der ville fortælle om. Og dette på trods af, at skolen, som netop beskrevet, er det, det optager børnene næsten aller mest – kun overgået af sport. Skolen er et sted, hvor mange børn oplever sejre og udfordringer, succeser og nederlag. Men disse er tilsyneladende ikke så afgørende i børnenes selvfortælling over for andre børn.

Centralt i børnenes selvfortælling står fritidsinteresserne. Det, børnene gør, kan og *selv har valgt* at lave i fritiden, er altså vigtigt for, hvem de er. Det samme er børnenes relationer til

⁹ Kategorien "andet" rummede et skrivefelt, og børnene har her særligt skrevet om personlige karakteristika (fx "om min person"), konkrete fakta såsom bopæl, navn og alder samt sport og præferencer (fx "at jeg godt kan lide heste").

venner og familie, hvilket viser, at børnenes sociale identitet er en vigtig del af den individuelle identitet.

Ydre ting, som fx tøj og mobiltelefoner, spiller, som det ses, ikke en afgørende rolle for børnene, idet forholdsvis få ville lade dette indgå i deres selvfortælling. Den kollektive og sociale identitet synes at spille en vigtigere rolle end materielle statussymboler i børnenes liv. Dette var ligeledes konklusionen i undersøgelsen blandt 5.klassesbørn i 2007.

Selv om udseende og forbrug ikke synes at være afgørende for børnenes identitet, viser det sig alligevel at spille en helt afgørende rolle i børnenes sociale liv. Dette skisma udfoldes i afsnittet Fritiden og børnenes sociale liv (se "Venskaber og popularitet").

Børnenes humør

I spørgeskemaundersøgelsen er børnene blevet spurgt, hvordan de ville beskrive deres humør i sidste uge. De fleste børn var glade og fulde af energi. Se tabel 2. Men der er også en del, der ikke rigtig gad noget, var sure, kede af det eller bekymrede.

TABEL 2: HVORDAN VIL DU BESKRIVE DIT HUMØR SIDSTE UGE?

Jeg var glad	87 %
Jeg var fuld af energi	49 %
Jeg var fjollet	33 %
Jeg gad ikke rigtig noget	15 %
Jeg var ked af det	12 %
Jeg var sur	8 %
Jeg var bekymret	8 %
Jeg var hidsig	3 %

(Procenterne summer ikke til 100, idet det var muligt at sætte op til tre kryds)

Sådan set er det helt naturligt, at børnenes humør svinger i løbet af en hel uge, og at der derfor er nogen, der også vælger de mere negative udtryk. Men det viser sig, at det gode og det dårlige humør har en tendens til at samle sig. Blandt de børn, der var kede af det, var der således også en væsentlig del, der var bekymrede (19 pct.), sure (23 pct.) eller ikke rigtig gad noget (27 pct.).

Fordelingen af børnenes besvarelser er overordnet set som i undersøgelsen i 2007. Dog var der i 2007 en væsentlig større andel af børnene, der var fulde af energi (85 pct.) og fjollede (51 pct.). Endvidere var der i 2007 flere børn, der var bekymrede (13 pct.) end sure (9 pct.).¹⁰

Der ses tydelige og meget klassiske forskelle på piger og drenge valg i beskrivelsen af deres humør, idet flere drenge end piger var fulde af energi, mens omvendt flere piger end drenge var fjollede, kede af det og bekymrede.

¹⁰ Der skal her tages forbehold for, at to af disse svarkategorier i 2007 var en smule anderledes, idet de hed "jeg var frisk og fuld af energi" samt "jeg var bekymret eller nervøs". Endvidere skal sammenligningen overvejende foretages på baggrund af rækkefølgen af børnenes svar, idet antallet af svarkategorier ikke er ens i de to undersøgelser.

Er drenge ikke kede af det?

15 pct. af pigerne beskriver sig selv som kede af det i sidste uge mod kun 9 pct. af drengene. Dette giver anledning til en overvejelse om, hvorvidt drenge ikke så tit oplever at være kede af det, eller om de blot ikke giver udtryk for det.

I skole 2 oplever både piger og drenge, at det hænger sammen med forholdet kønnene imellem. At piger er mere kede af det, fordi drengene driller eller ligefrem mobber dem. Pigerne fra skole 1 mener, det hænger sammen med, at piger oftere skændes. Det tyder altså på, at det virker mere naturligt og også mere legitimt for piger at være kede af det, end det gør for drenge. Men det fremgår også af interviewet med Christian og Laurits, at de ikke umiddelbart identificerer sig med det sproglige udtryk "ked af det":

Interviewer: *Kan drenge være kede af det?*

Christian: *Ja, nogen gange bliver man irriteret eller sur*

Interviewer: *Hvad bliver man ked af det over?*

Christian: *Hvis jeg har været voldelig i hvert fald. Det er jeg ikke så vild med.*

Laurits: *Heller ikke mig. Så får man det bare dårligt bagefter*

Hvornår er man ked af det?

At blive ked af det over noget, man har gjort, som Christian og Laurits fortalte om, er også noget, Julie og Sofie kender til:

Interviewer: *Er man mest ked af det i skolen eller hjemme?*

Begge: *Derhjemme*

Julie: *Nogen gange så glemmer man det, og så kommer man hjem. Fx hvis man har fortalt nogen en hemmelighed, og de så har skrevet det rundt til andre.*

Sofie: *Eller hvis man er blevet uvenner med en, og man også selv synes, at man har været unfair*

Laurits fortæller i tråd hermed:

Man kan også blive ked af det, hvis man har været oppe at skændes, og så holder hele klassen pludselig med den ene

At være ked af det er for flere af børnene også ofte forbundet med søskende. Fx fortæller Yasmin, at hun kan blive ked af det, hvis hendes storesøster gør noget dumt eller driller. Laurits og Christian fortæller også begge to, at de kan blive kede af det, hvis deres søskende kommer i vejen for familiens planer, hvis de fylder for meget derhjemme eller driller og irriterer. Fx fortæller Laurits:

Jeg bliver ked af det, når min søster er syg, for så er hun mega-irriterende. Og så kan man ikke lege med de andre.

At forholdet til søskende er noget, der for mange børn er svært, fremgår som allerede beskrevet også af børnenes selvbeskrivelser i spørgeskemaundersøgelsen. Næsten alle børnene i undersøgelsen (94 pct.) har søskende eller halvsøskende, så relationen er ikke overraskende noget, der fylder meget i børnenes liv - på godt og ondt.

Som det fremgår af børnenes udsagn, er noget af det, der typisk gør dem kede af det, når der er noget på spil i relationerne til andre børn - både klassekammeraterne i skolen og deres søskende derhjemme. Børnene bliver typisk kede af det efter episoder, hvor de har følt sig udenfor, hvis de selv synes, de har opført sig dumt, hvis de bliver skuffede over andre eller mangler opmærksomhed. At være ked af det hænger ofte sammen med at føle sig ensom. Som Samir fx fortæller:

Interviewer: *Kan du være ked af det derhjemme Samir?*

Samir: *Ja, fx når jeg er alene hjemme, så har jeg ikke nogen at lege med*

At være ensom

Men hvor udbredt er det egentlig at føle sig ensom, når man går i 4. klasse? Langt de fleste børn i undersøgelsen føler sig heldigvis aldrig eller kun sjældent ensomme. Men der er også en forholdsvis stor andel af børnene (28 pct.), der svarer, at de engang imellem føler sig ensomme.

De interviewede børns egne bud på, hvad udtrykket "engang imellem" betyder, lyder på "om lørdagen", "2-3 gange om ugen", "20-25 pct. af tiden" og Julie, der siger: *Det er faktisk ret meget.*

Der synes altså at være enighed blandt de interviewede børn om, at det med at føle sig ensom "engang imellem" faktisk er en del, i hvert fald en gang om ugen eller endnu mere. I dette lys er det tankevækkende, at hele 28 pct. af børnene er ensomme engang imellem, mens yderligere 5 pct. for det meste og 1 pct. altid er ensomme.

Billedet af børnenes oplevelse af at føle sig ensomme er meget lig det billede, undersøgelsen i 2007 tegnede af børnene i 5. klasse:

TABEL 3: FØLER DU DIG NOGEN GANGE ENSOM?

	2009		2007
Altid	1 %	-	-
For det meste	5 %	For det meste	5 %
Engang imellem	28 %	Engang imellem	22 %
Sjældent	45 %	Sjældent	51 %
Aldrig	21 %	Aldrig	22 %

Spørger man børnene om, hvad de forstår ved at føle sig ensom, altså hvilken betydning de tillægger det, svarer de fx:

Julie: *Hvis man slet ikke har nogen at lege med, og man gider ikke sådan helt at gå hen og spørge, for man ved ikke helt, om de vil sige nej eller ja.*

Sofie: *Eller også hvis man leger med nogen, og de helt glemmer en*

Samir: *Fx når man ikke har nogen at lege med, så føler man, at man ikke har venner*

Emil: *Jeg er tit ensom i frikvarteret. Der er der mange, der holder mig ude.*

Laurits: *Når man bliver holdt udenfor*

Markus: *Eller hvis man spørger nogen, om de kan lege, og de så spørger nogen andre, så føler man sig sådan lidt tilovers*

De interviewede børn forbinder altså tydeligvis det at føle sig ensom med oplevelsen af at være uden for fællesskabet, at blive overset eller direkte nægtet adgang. De fortæller alle om oplevelser af ensomhed som noget, der opstår i relationen til andre børn. Adspurgt om, hvorvidt ensomhed også kan være noget, der indtræffer hjemme, svarer de fx:

Christian: *Hvis man tager tidligt hjem, eller når man er syg*

Yasmin: *Ja, hvis man nu er enebarn, så har man ikke søskende*

Selma: *Nogle gange spiller mine søstre computer, men nogle gange siger de, nej du kan ikke være med*

Julie fra skole 1 svarer nej til, om man kan føle sig ensom derhjemme, men hendes klassekammerat Sofie er ikke enig:

Sofie: *Det synes jeg godt, man kan, hvis man har haft en dårlig dag i skolen, og man ikke har haft nogen at lege med, og man har været ked af det, så kan man godt føle sig lidt ensom. Som om at der er ingen andre, der tænker på én.*

Igen bliver det tydeligt, at følelsen af at være ensom og at være ked af det er meget tæt forbundet, og for nogle børn er det også forbundet med at være fysisk alene.

Familieliv

At have en god familie med søde, forstående, opmærksomme og nærværende forældre er det, flest børn nævner som det vigtigste, for at man kan have et godt liv som barn i Danmark. Dette viser, at familien og familielivet spiller en stor rolle i børnenes liv, når de går i 4. klasse. Familien ligger også højt på børnenes liste over det, de ville fortælle om, hvis de skulle beskrive sig selv over for fremmede børn. Familien er med andre ord en vigtig base i børnenes liv og udgør en afgørende del af deres sociale identitet.

Men hvad kan børnene bedst lide at lave sammen med deres familie, hvordan ser hverdagen i familien ud, og hvad er det, børnene kan og laver sammen med hhv. mor og far?

Det gode familieliv

Når børnene i spørgeskemaundersøgelsen fortæller, hvad de bedst kan lide at lave sammen med deres familie, er *hygge* et ord, der går igen rigtig mange gange samt forskellige formuleringer af det *at være sammen*.

*Jeg er glad, når jeg hygger med min familie
Bare at være sammen med dem
Jeg kan godt lide at hygge med dem*

At spille spil er ubetinget den aktivitet, flest børn holder af at lave sammen med familien - brætspil, computerspil, kortspil osv. Også fjernsyn og film er noget, mange børn nævner som en afholdt familieaktivitet - ofte som en del af familie(aften)hyggen og evt. med slik.

Når vi er ude at spise, og når vi ser en god film og spiser lidt slik, og så når vi alle spiller et spil. Hygge sammen og se fjernsyn og gå en tur (altså ikke, hvis det er regnvejrl!)

Som citatet ovenfor udtrykker, er det at gå tur også noget, mange børn fortæller om. At gå tur med mor eller far, med mormor eller bare med hunden.

*Jeg elsker at gå en lang tur med min mor og mormor og morfar og spise en god frokost
Gå ture og gå ud og bowle, spille spil sammen og ud at cykle
Fodre fugle, gå en tur med hunde og se danske film. Spille med far.*

Mange børn holder også af at være på tur sammen med familien. Det kan være alle mulige former for ture; i skoven, på cykel osv.

*At være på familieture og at hyggesnakke
Jeg kan godt lide at være i skoven og på stranden med min familie. Og jeg kan også lide at være på besøg sammen med familien hos mine fætre og onkel*

Sport, særligt fodbold, og lignende aktiviteter fylder ligeledes meget.

*At gå i svømmehalen med dem, gå ud og cykle en tur og købe en is
Løbe med min far og spille fodbold med ham.
At min far og mor tager med til badminton, og vi vinder.*

Aktiviteter med søskende er også højt på listen over børnenes yndlingsbeskæftigelser med familien.

*Lege Olsenbanden med min lillebror
At spille fodbold og at spille spil og at drille min storesøster
Jeg kan godt lide bare at hygge mig med min mor, far og søster derhjemme*

Ferier og rejser er naturligvis også noget, mange børn foretrækker.

*At tage på ferie med dem og opleve spændende ting
Tage på ferie og være i en pool hele dagen lang.*

Endelig er der også en del børn, der bedst kan lide de mere organiserede underholdningsformer med familien, såsom at tage til bowling, i forlystelsesparker osv.

*At være i Tivoli og på restaurant og i det hele taget være sammen med dem
At tage i Tivoli, Bakken, spise ude, ferie og hygge i stuen.*

Som de sidste citater meget fint illustrerer, synes det overordnede billede at vise, at det for børnene handler om at være samlet som familie mere end om, hvad man laver sammen. Det

handler altså ikke nødvendigvis om at lave noget bestemt, men om at have tid sammen, hygge og snakke sammen.

Forældreopmærksomhed

Mere end ni ud af ti af børnene oplever, at deres forældre altid eller for det meste er der for dem, når de har brug for det. Kun 2 pct. svarer sjældent eller aldrig¹¹.

TABEL 4: SYNES DU, AT DINE FORÆLDRE ER DER FOR DIG, NÅR DU HAR BRUG FOR DET ?

Altid	60 %
For det meste	31 %
Engang imellem	7 %
Sjældent el. aldrig	2 %

Når det er sjovt at være familie

Langt over halvdelen af børnene (63 pct.) synes, at de altid eller for det meste laver sjove ting sammen med deres familie. I tabel 5 ses børnenes svar sammenlignet med svarene fra undersøgelsen i 2007. Selv om der er variationer i svarkategorierne, er det tydeligt, at børnene i 4. klasse noget oftere oplever, at de laver sjove ting sammen med familien, end børnene i 5. klasse gjorde i 2007. Særligt bemærkelsesværdigt er det, at gruppen af børn, der svarer mest negativt (sjældent eller aldrig), er mere end halveret i 2009 i forhold til i 2007-undersøgelsen.

TABEL 5: LAVER DU SJOVE TING SAMMEN MED DIN FAMILIE?

	2009		2007
Altid	21 %	Tit	26 %
For det meste	42 %	-	-
Engang imellem	33 %	Engang imellem	63 %
Sjældent	4 %	-	-
Aldrig	0 %	Sjældent el. aldrig	11 %

Undersøgelsen giver dermed et noget mere positivt billede af børnenes oplevelser af stemningen i familierne i forhold til i 2007. Det er nærliggende at overveje, om denne forskel kan være et udfald af aldersforskellen mellem børnene i de to undersøgelser¹².

11 I 2007-undersøgelsen, var der 63 pct., der svarede "altid el. tit", 32 pct., der svarede "nogle gange", og 5 pct. der svarede "sjældent el. aldrig". En sammenligning skal tages med forbehold, idet svarkategorierne i de to spørgsmål er forskellige. Undersøgelser har vist, at sammensætningen og rækkefølgen af svarkategorierne kan have betydning for svarfordelingerne (og dermed overskygge betydningen af de enkelte svarkategorier) Se fx Bjældager & Vilhelm Benn (2009).

12 Samt evt. forskellen i svarkategorierne (som forklaret i foregående fodnote).

Børnenes oplevelse af at lave sjove ting sammen med familien viser sig bl.a. at hænge sammen med deres humør. Flere af de børn, der ofte laver sjove ting med familien, fortæller, at de i sidste uge var glade og fulde af energi. Samtidig angiver flere af de børn, der sjældent eller aldrig laver sjove ting med deres familie, at de var kede af det, hidsige eller ikke rigtig glad noget.

Aftensmaden - et samlingspunkt

Aftensmaden er en aktivitet, som langt størstedelen af børnenes familier samles om. 86 pct. af familierne spiser altid eller for det meste aftensmad sammen¹³. Kun 4 pct. af børnene spiser sjældent eller aldrig aftensmad sammen med deres familier, hvilket svarer nogenlunde til det billede, der viste sig for børnene i 5. klasse i 2007¹⁴.

I 16 pct. af børnenes familier ser de altid eller for det meste fjernsyn, mens de spiser aftensmad. Dette er lidt færre end i 2007, hvor andelen udgjorde 22 pct.

Når børnene selv skal svare på, hvad det betyder for dem at spise aftensmad sammen i familien, fortæller de fx:

Emil: *Det er hyggeligt at sidde sammen og tale*

Interviewer: *Er det dér, I snakker mest sammen?*

Emil: *Ja, hver gang vi spiser aftensmad, så taler vi om, hvordan det gik i skolen*

Selma: *Man hygger sig og alt muligt, eller man ser film sammen, mens man spiser sammen*

Yasmin: *Det er jo ikke sjovt at spise alene*

Interviewer: *Er det et godt tidspunkt at snakke sammen?*

Sofie: *Ja, for det er ret sjældent, at familien er samlet*

Julie: *Og det er vigtigt at snakke sammen, når man er familie.*

Som det fremgår af børnenes udsagn, er aftensmaden et tidspunkt, hvor familien er samlet, får snakket sammen og ganske enkelt hygger sig sammen. Det handler med andre ord om socialt samvær og opmærksomhed.

En række interessante sammenhænge i spørgeskemaundersøgelsens datamateriale peger i retning af, at der er nogle særlige forhold, der gør sig gældende i de familier, der ofte samles om aftensmaden. Det er nemlig sådan, at de børn, der fortæller, at de ofte spiser aftensmad sammen med familien, langt hen ad vejen er de samme børn, som også ofte oplever, at forældrene er der for dem, når de har brug for det, ikke særlig hyppigt føler sig ensomme, i udbredt grad beskriver sig selv som glade og kun sjældent som sure, hidsige og ugidelige¹⁵. I forhold til skoletrivsel er det også sådan, at disse børn typisk er dem, der er glade for at gå i skole, oplever sammenholdet i klassen meget positivt og oplever sig selv som populære i klassen.

¹³ I spørgeskemaet forklaret ved at "de fleste af jer er samlet".

¹⁴ Her svarede 1 pct. af børnene "stort set aldrig", mens 5 pct. svarede "ikke så tit".

¹⁵ Fx har 90 pct. af de børn, der altid spiser aftensmad sammen med familien valgt at beskrive sig som glade mod kun 71 pct. af de børn, der kun sjældent spiser aftensmad med deres familie.

Det er her vigtigt at pointere, at der naturligvis ikke er tale om en kausalitet – det er med andre ord ikke selve seancen omkring bordet, der har betydning for så mange andre områder i børnenes liv. Snarere er der tale om, at samlingen om aftensmaden sandsynligvis kan se som en indikator for andre ting i de pågældende familier. Der er altså tale om nogle særlige værdier eller prioriteringer - som fx socialt samvær, rutiner mm. - i bestemte familier, som synes at have betydning for børnenes trivsel.

Dette viser meget tydeligt kompleksiteten i familielivet og vigtigheden af at forsøge at forstå det samlede familieliv, hvis vi skal nå ind til kernen af det, der hhv. fremmer og hindrer børns trivsel.

Mor og far – og arbejdet!

I spørgeskemaundersøgelsen kunne børnene sætte kryds ved en række forhold, de synes, der passer til hhv. deres mor og far. Børnenes svar viser her en række mere eller mindre stereotype kønsforskelle i forhold til oplevelsen af moder- og faderrollerne. Far er fx den, der for flest børn er sjov at være sammen med, mens mor for flest børn er god at snakke med.

TABEL 6: SÆT KRYDS VED ALLE DE TING, DU SYNES, DER PASSER GODT TIL DIN MOR/FAR

	Mor	Far
Arbejder meget *	39 %	52 %
God at snakke med*	70 %	52 %
Sjov at være sammen med*	64 %	76 %
Meget alvorlig	17 %	18 %
Laver mange ting med mig	52 %	55 %
Bestemmer mest derhjemme*	30 %	24 %

(Procenterne summer ikke til 100, idet det var muligt at sætte mange kryds)

*Forskellen er statistisk signifikant ($p < 0,05$)

Mere end hvert fjerde barn (27 pct.) oplever, at både mor og far arbejder meget.

Der er flere af de børn, der synes, at deres mor eller far arbejder meget, der også hyppigt føler sig ensomme. Samtidig er det også ofte de samme børn, der synes, at mor og far arbejder meget, som ikke så ofte oplever, at deres forældre er der for dem, når de har brug for det, og at de laver sjove ting sammen i familien.

Børnene i interviewene fortæller bl.a., at problemet er, at forældrene ikke er hjemme, og at børnene derfor skal være meget alene hjemme:

Interviewer: *Mange børn synes, at deres forældre arbejder meget, hvorfor tror I det?*

Julie: *Fordi man måske ser på de andre børn, som måske bliver hentet meget tidligt.*

Sofie: *Hvis de arbejder meget, kan man godt føle sig sådan lidt... der er nogen, der ikke synes, det er så fedt at være alene hjemme. Så er det lidt kedeligt. Og der ikke er noget at lave.*

Interviewer: *Hvad er svært, når forældre arbejder meget?*

- Julie: *De bliver måske meget tidligt afleveret. Og så kommer deres forældre meget sent hjem, så de må selv gå hjem. Eller cykle.*
- Sofie: *Og så laver de ikke så meget. Så sidder de bare derhjemme og keder sig.*
- Julie: *Og så når deres forældre kommer hjem, så er de meget trætte. Og så gider de ikke så meget. Så gider man ikke helt at snakke om tingene.*
- Sofie: *Så har man heller ikke så meget tid. Sådan sammen. Og det er ret hyggeligt, når man er alle sammen samlet.*
- Interviewer: *Hvad er det værste ved, at de arbejder meget?*
- Emil: *Det er, at man ikke har særlig meget tid med ens forældre*
- Christian: *Hvis der nu har været et eller andet, så kan man ikke få snakket om det*
- Interviewer: *Fordi man ikke har tid?*
- Christian: *Ja kun i weekenden, medmindre de også arbejder der*

Som det fremgår af børnenes udsagn, forbinder de flere negative aspekter med forældre, der arbejder meget. Mest tydeligt er naturligvis forældrenes fysiske fravær, som betyder, at børnene skal være alene hjemme - evt. med den konsekvens, at de keder sig. Dette kan ifølge børnene opleves ekstra hårdt i sammenligningen med andre børn, som ikke må undvære deres forældre nær så ofte – og som fx ikke selv skal gå eller cykle hjem fra skole eller klub. Men hertil kommer, at forældrenes fysiske fravær også betyder et mentalt og socialt afsavn for børnene. Børnene giver udtryk for et behov for at snakke med forældrene og bare være sammen med dem. Et barn skriver i tråd hermed som svar på spørgsmålet ”Hvad kan du bedst lide at lave sammen med din familie?”:

Jeg kan godt lide at være sammen med min storebror og min far, mest min far fordi at min mor er ikke hjemme så meget, men så om weekenden er jeg hos min far.

Børnenes udsagn underbygger med andre ord den tendens, spørgeskemaundersøgelsen også viser, nemlig at børn, der oplever, at mor og/eller far arbejder meget, typisk også oftere oplever, at de er ensomme, at de mangler opmærksomhed fra forældrene og ikke laver sjove ting med familien.

Skoleliv

Skolen er en af de vigtigste arenaer i børnenes liv. Et sted, hvor der er meget på spil - venskaber, lærerrelationer, læring og leg for blot at nævne de vigtigste - og hvor børnene både udfordres og sejrer. Resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen giver et noget blandet billede af børnenes liv i skolen.

Selvurderet faglighed – og matematikfaget

Børnene i 4. klasse har overraskende stor tiltro til egne faglige kompetencer. 84 pct. af børnene mener selv, at de er dygtige i skolen. Næsten hver fjerde elev (23 pct.) oplever sig ligefrem som en af de bedste, mens mere end halvdelen (61 pct.) oplever sig som dygtige, mens de dog samtidig mener, at der er nogen, der er bedre.

I spørgeskemaundersøgelsen er skolens forskellige fag dog samtidig, som tidligere beskrevet, det, børnene oftest nævner, når de bliver spurgt til, hvad de synes, er rigtig svært - sådan helt generelt og ikke nødvendigvis i skolen. Særligt matematik synes at volde mange af børnene problemer. Børnenes egne bud på, hvorfor netop matematik er svært, lyder fx:

Christian: *Det er måske fordi, der er mange forskellige ting, man skal huske. Jeg har svært ved at huske, hvordan man dividerer.*

Laurits: *Ja, det er også mange år siden, vi sidst har brugt det*

Julie: *Fordi man hele tiden får nye ting, man skal lære. Derfor kommer man til at glemme det.*

Sofie: *Der er mange, der har svært ved at sidde og koncentrere sig grundigt. Og det skal man med matematik. Der er flere piger, der synes, matematik er svært end drenge.*

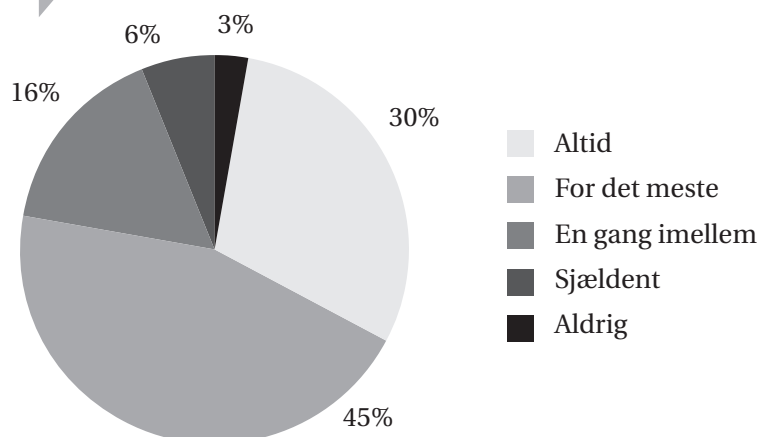
Som det fremgår, kommer børnene frem til, at matematik er svært, fordi undervisningen hele tiden bygger oven på det, man tidligere har lært, mens man samtidig skal tilegne sig nye metoder. Det er altså en forudsætning for at kunne lære og forstå alt det nye, at man kan huske og gøre brug af alt det, man lærte for lang tid siden.

Men det kommer også frem, at børnene har en opfattelse af, at matematik er et typisk "drengefag". Idet spørgeskemaundersøgelsen ligeledes viser en række forskelle i piger og drenges oplevelser i skolen, uddybes temaet om kønsforskelle sidst i dette afsnit om skolelivet.

Skoletrivsel mere generelt

Vi har spurgt børnene om en række forhold, som samlet set fortæller noget om deres trivsel i skolen. Figur 1 illustrerer børnenes svar på, om de er glade for at gå i skole.

FIGUR 1: ER DU GLAD FOR AT GÅ I SKOLE?

Som det ses, er mindre end en tredjedel af børnene altid glade for at gå i skole, mens næsten halvdelen af børnene for det meste er glade for at gå i skole. Men der er også en forholdsvis stor andel af børnene (16 pct. svarende til mere end hvert sjette barn), der kun er glade for at gå i skole engang imellem. Hertil kommer, at hhv. 6 og 3 pct. af børnene kun sjældent eller aldrig er glade for at gå i skole¹⁶.

Stort set samme fordeling viser sig for børnenes svar på, om de synes, at lærerne lytter til deres meninger om sociale og praktiske ting, såsom mobning, toiletforhold eller frugtbot¹⁷.

Langt de fleste børn (85 pct.) kan lide alle eller de fleste af deres lærere. Men der er også 14 pct. af børnene, der kun kan lide nogle få, og 1 pct., der slet ikke kan lide nogen af lærerne.

Hver tredje elev synes, at sammenholdet i klassen er rigtig godt, og mere end halvdelen (58 pct.) synes, at det er godt. Hhv. 7 og 2 pct. af børnene vurderer derimod sammenholdet i klassen som dårligt eller rigtig dårligt. Hertil kommer, at 6 pct. af børnene ikke selv mener, de er blandt de børn, de andre i klassen gerne vil være sammen med.

Samlet set er det overraskende, at så mange af børnene i 4. klasse ikke er positive i forhold til de mere relationelle og sociale aspekter af skolelivet, idet børnene stadig befinder sig i begyndelsen af deres skoleliv. Samtidig har de en alder, hvor de typisk er ret positivt indstillede i forhold til så mange andre områder i livet - fx familiesamvær.

Læring og trivsel

Undersøgelsen viser en sammenhæng mellem elevernes selvvaluerede faglighed og deres skoletrivsel mere generelt. Jo mere positive børnene er i deres vurdering af, hvor dygtige de er, jo glattere er de for at gå i skole, jo mere føler de sig hørt af lærerne, og jo bedre vurderer de sammenholdet i klassen¹⁸. De børn, der derimod ikke selv synes, de er dygtige i skolen, kan heller ikke så godt lide lærerne og er typisk de børn, der ikke selv oplever sig som populære i klassen¹⁹.

At børnene selv vurderer, at de er dygtige, er naturligvis ikke et objektive udtryk for, at de også er det. Men det udtrykker uden tvivl skolefaglig selvtillid og indikerer en positiv indstilling til egen læring. Sammenhængene kan derfor med god grund siges at understøtte forestillingen om, at læring og skoletrivsel går hånd i hånd.

Men ikke kun børnenes trivsel i skolen er forbundet med deres oplevelse af skolepræstationer. Det viser sig nemlig, at der også er en helt tydelig sammenhæng mellem børnenes selvvaluerede faglighed og deres trivsel mere generelt.

De børn, der ikke selv synes, de er dygtige, er også ofte de samme børn, der beskriver sig selv som sure og hidsige og ikke så tit som glade. Mange af dem fortæller, at de ingen bedste

16 Det er desværre ikke muligt at sammenligne direkte med undersøgelsen i 2007, idet spørgsmålet her lød: Er du glad for at gå i skole i øjeblikket? Ja/nej/ved ikke. 78 pct. af børnene svarede ja, mens 11 pct. svarede nej.

17 31 pct. svarer "altid", 43 pct. svarer "for det meste", 17 pct. svarer "engang imellem", 7 pct. svarer "sjældent" og 2 pct. svarer "aldrig".

18 Det er vigtigt at pointere, at det ikke er muligt at sige noget om retningen i denne sammenhæng.

19 14 pct. af de børn, der ikke selv synes, de er dygtige, mener ikke, de er blandt de børn, de andre gerne vil være sammen med. Blandt de børn, der selv synes, de er nogen af de bedste i klassen, er det kun 5 pct., der ikke mener, de er blandt de børn, de andre gerne vil være sammen med.

venner har, og at deres forældre kun engang imellem, sjældent eller aldrig er der for dem, når de har brug for det. Jo bedre børnene vurderer deres faglighed, jo større sandsynlighed er der videre for, at de ikke så ofte er ensomme, at de ofte laver sjove ting sammen med deres familie og ikke beskriver sig selv som kede af det.

Samlet set viser dette vigtigheden af en holistisk tilgang til forståelsen af børnenes skoleliv. At forstå og forbedre børnenes læring og trivsel i skolen kan ikke ske uden øje for det liv, børnene også lever uden for skolen.

Kønssforskelle

Som beskrevet, er flere af børnene i interviewene inde på, at matematik mere er et fag for drenge end for piger. Dette tyder på, at børnene har en klar opfattelse af, at der er forskel på, hvad piger og drenge foretrækker og er gode til i skolen. Men spørgeskemaundersøgelsen viser også, at piger er mere positive end drenge i forhold til at kunne lide både lærerne og det at gå i skole. Fx er der dobbelt så mange drenge (12 pct.) som piger (6 pct.), der kun sjældent eller aldrig er glade for at gå i skole. Hvad ligger til grund for disse kønssforskelle i skolen, og hvorfor tror børnene selv, at piger er mere glade for at gå i skole end drenge? Børnene fortæller:

Julie: *Drenge magter ikke skolen. De vil hellere sidde derhjemme og spille computer*

Sofie: *Jeg tror, der er mange piger, der synes, de forskellige fag er ret spændende. Drengene gider ikke rigtig. Jeg tror ikke, de synes, det er så sjovt. Medmindre man har matematik.*

Interviewer: *Kan drengene godt lide det?*

Sofie: *Ja. Og sløjd. Pigerne kan godt lide de forskellige fag, musik og billedkunst og sådan, hvor man hygger sig.*

Interviewer: *Hvorfor tror I, piger bedre kan lide at gå i skole?*

Emil: *Fordi de kan tegne og alt muligt, de kan lave smykker og sådan*

Samir: *Drenge er mest til computer, så de keder sig lidt, så mig og en af mine venner vi er hele tiden ude*

Samir: *Der er mange, der ikke kan lide at lave lektier*

Emil: *Vi synes, det er kedeligt*

Børnenes egne bud på, hvorfor piger på visse punkter trives bedre i skolen, er, som det fremgår, at skolen og dens tilbud passer bedre til pigers interesser og kompetencer – herunder kreative og hyggelige aktiviteter, og mindre til drengenes.

Yasmin nævner dog også et helt andet aspekt, nemlig at drenge møder en særlig reaktion fra lærerne på deres adfærd, hvilket besværliggør relationen til lærerne:

Interviewer: *Hvorfor tror I, drengene er mindre glade for at gå i skole?*

Yasmin: *Fordi de ikke opfører sig pænt, så skælder lærerne dem ud, så synes de nok, at læreren er for skrap*

Hvor skolen, ifølge børnene, synes at skabe rum og mulighed for en attraktiv kreativ udfoldelse og et hyggeligt socialt samvær for pigerne, synes den derimod ikke at kunne rumme drengenes adfærd samt deres ønske om ude- og computerbaserede aktiviteter.

Fritiden og børnenes sociale liv

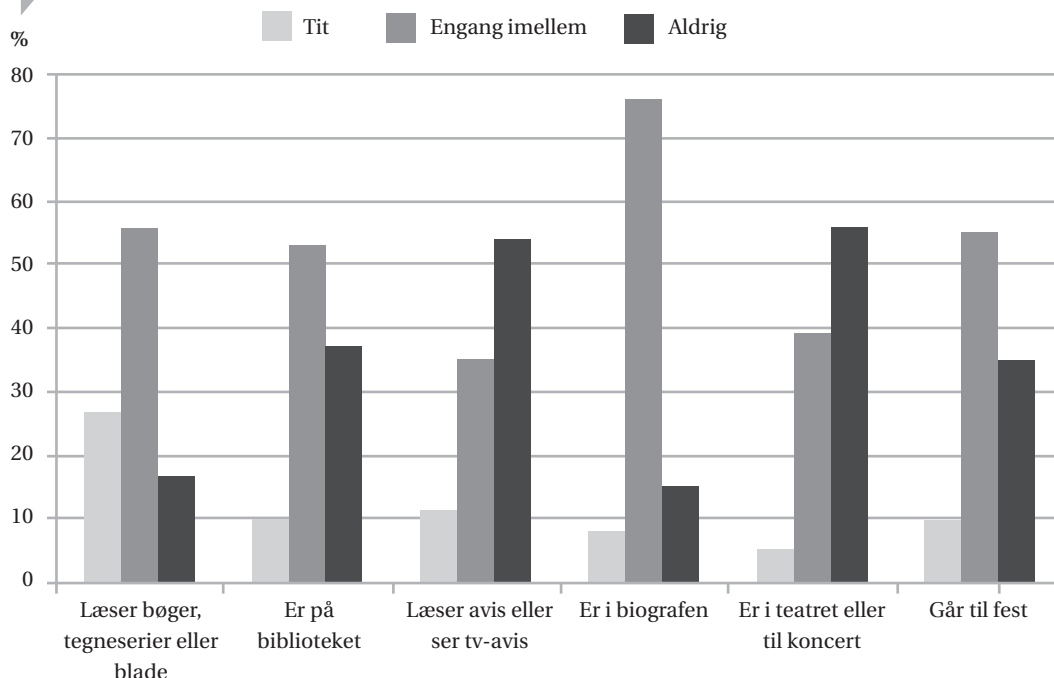
Fritidsaktiviteter og særligt sport er, som nævnt, noget af det, der optager børn i 4. klasse mest. Her ser vi kort på nogle af de aktiviteter - organiserede som uorganiserede - der fylder børnenes fritid. Fokus er dog overvejende på det sociale liv børnene imellem. Venner fylder nemlig rigtig meget for børnene. De fortæller meget om dem på godt og ondt og mener, at gode venner og veninder er noget af det aller vigtigste for at kunne have et godt liv som barn i Danmark.

Fritidsaktiviteter

Undersøgelsen viser, at ligeså mange børn som i 2007 går til organiserede fritidsaktiviteter, nemlig 85 pct. Den største andel går til noget flere gange om ugen (53 pct.). 15 pct. af børnene går slet ikke til nogen fritidsaktiviteter.

Vi har også spurgt ind til hyppigheden af en række mindre organiserede kulturelle og sociale aktiviteter i børnenes fritid. De aktiviteter, som bl.a. kan være med til træne børnenes læsefærdigheder, er der forholdsvis mange børn, der aldrig bruger tid på. Som det ses af figur 2, er der hhv. 17, 37 og 54 pct. af børnene, der aldrig læser bøger, tegneserier el. blade, er på biblioteket eller læser avis/ser tv-avis.

FIGUR 2: HVOR TIT LAVER DU DE HERTING I DIN FRITID?

Piger læser oftere bøger, tegneserier eller blade og er mere på biblioteket end drenge, mens drenge oftere læser avis eller ser tv-avis og går til fest.

Aktiviteter med venner - og elektronisk udstyr

Når børnene er sammen med deres venner, er det, de *mest* laver, for pigernes vedkommende at lege, snakke og høre musik, mens de tre mest populære aktiviteter for drengene er at lege, spille spil og dyrke sport. Som det ses af nedenstående tabel 7, er der meget store forskelle på, hvad piger og drenge laver, når de er sammen.

TABEL 7: HVAD LAVER DU MEST SAMMEN MED DINE VENNER/VENINDER?

	Drenge	Piger
Leger	66 %	65 %
Spiller spil*	55 %	18 %
Dyrker sport*	36 %	18 %
Snakker*	34 %	62 %
Ser film*	30 %	25 %
Er på nettet*	28 %	17 %
Hører musik*	22 %	29 %
Laver ballade*	14 %	8 %
Passer el. leger m. kæledyr*	10 %	18 %
Spiller rollespil*	6 %	1 %
Kreative ting (fx syr, bygger)*	4 %	15 %
Shopper*	3 %	8 %
Dans, musik, teater*	1 %	16 %

(Procenterne summer ikke til 100, idet det var muligt at sætte op til tre kryds)

*Forskellen er statistisk signifikant ($p < 0,05$)

At lege er altså stadig noget, man gør, når man går i 4. klasse. Og det er også den eneste aktivitet, som lige mange piger og drenge selv fortæller, de laver sammen med deres venner. Gennem interviewene kommer det dog frem, at det "at lege" kan rumme stort set alle aktiviteter, såsom at snakke, spille, dyrke sport, lege lego, rollespil, hoppe, cykle, slappe af, høre musik, kælke, drengene efter pigerne osv. Det kan således se ud som om, at udtrykket for børnene helt enkelt betyder "at være sammen". Samtidig er der flere af børnene, der i interviewet selv er inde på, at tiden, hvor de rent faktisk "leger" sammen, nok er ved at være forbi:

Interviewer: *Hvad leger I?*

Julie: *Vi går måske bare ude på vejen eller sidder inde på et værelse og ikke laver noget. Hører måske musik*

Sofie: *Vi sidder mest og snakker eller hører musik*

Julie: *Ja slapper af. Så kan man også dyrke sport*

Sofie: *Altså der er ikke så mange i klassen, der sådan leger mere, vi snakker mest*

Interviewer: *Kan I nævne noget, I har leget for nylig?*

Julie: *Hoppe over bold, spille fodbold, cykle*

Sofie: *Dåseskjul*

Julie: *Sneboldkamp*

I 2007-undersøgelsen blev aktiviteter med venner belyst lidt anderledes. Men de mest populære aktiviteter var her at snakke, at se fjernsyn, at dyrke sport og at spille computer.

Shopping er, som det ses af tabel 7, ikke en udbredt aktivitet blandt børnene i 4. klasse, hvilket giver anledning til en kritisk stillingtagen til især tween-litteraturens fokus på shopping som en integreret del af tween-gruppens liv. En af de centrale konklusioner i en nyere undersøgelse af de 10-12-åriges medie- og forbrugsvaner er i tråd hermed, at tweens ikke er helt så kompetente og mærkevarefokuserede forbrugere, som medierne ofte har fremstillet dem²⁰.

Vi har også spurgt børnene, hvilke elektroniske gadgets de selv har. Tabel 8 viser, hvilke ting børnene har sammenlignet med i 2007.

TABEL 8: SÆT KRYDSVED ALLE DE TING, DU SELV HAR:

	2009	2007
Mobiltelefon*	94 %	91 %
Computer*	73 %	52 %
Fjernsyn*	68 %	75 %
Spillekonsol	62 %	-
Dvd*	55 %	67 %
MP3, MP4 eller iPod	52 %	-
Digitalkamera	19 %	21 %

*Forskellen er statistisk signifikant ($p < 0,05$)

Som det fremgår, har en større andel af børnene i dag mobil og computer - på trods af, at børnene går en klasse under børnene i undersøgelsen fra 2007. At færre børn i 2009 har fjernsyn og dvd end i 2007, finder højst sandsynligt sin forklaring i hhv. den øgede tendens til at se film/tv på computeren samt udbredelsen af spillekonsoller.

Venskaber og popularitet

Størstedelen af børnene har mange bedste venner, mens næsten hvert tredje barn har én bedste ven. 5 pct. af børnene svarer, at de ingen bedste venner har²¹. Ikke at have en (eller flere) bedste ven(ner) er i udgangspunktet ikke nødvendigvis ensbetydende med at være udenfor eller slet ikke at have nogen venner. Man kan sagtens forestille sig børn, der ikke nødvendigvis har brug for eller dyrker det at have *bedste* venner, men derfor godt kan have både gode og mange venner. Men det viser sig, at de børn, der ikke synes, de har nogen bedste venner, oftere føler sig ensomme, markant flere af dem beskriver sig som kede af det²², færre beskriver sig som fulde af energi, og flere af dem synes ikke selv, de er blandt dem, de andre børn i klassen gerne vil være sammen med²³.

20 Tufte (2008).

21 I 2007 var andelen af børn, der ingen *gode* venner havde, mindre end 1 pct., 9 pct. havde mellem 1 og 3 venner, og 90 pct. havde mere end 3 venner. Men der er afgørende forskel på det, der spørges til, idet det ikke nødvendigvis er det samme for børn at have *gode* og *bedste* venner.

22 26 pct. af de børn, der ikke har bedste venner, var kede af det i sidste uge, mod kun 9 pct. af de børn, der har mange bedste venner.

23 Fx synes 19 pct. af de børn, der ikke har bedste venner, ikke, at de er blandt dem, de andre gerne vil være sammen med, mod kun 6 pct. af de børn, der har mange bedste venner.

Der er i alt 6 pct. af børnene, der ikke selv mener, de er blandt de børn, de andre i klassen gerne vil være sammen med²⁴. I nedenstående tabel ses børnenes svar på dette spørgsmål sammenlignet med svarene fra undersøgelsen i 2007. Som det fremgår, er der blandt børnene i 4. klasse lidt flere, der er i tvivl, og lidt færre, der ikke oplever at være vellidt i klassen end blandt børnene i 5. klasse i 2007.

TABEL 8: ER DU EN AF DEM, DE ANDRE I KLASSEN GERNE VIL VÆRE SAMMEN MED?

	2009	2007
Ja	60 %	63 %
Nej	6 %	10 %
Ved ikke	34 %	27 %

At det er vigtigt at være blandt de børn, de andre gerne vil være sammen med, viser sig bl.a. ved, at markant flere af de børn, der oplever sig som populære, beskriver sig selv som glade og fjollede, mens markant færre beskriver sig som sure og kede af det. Der er også en stærk sammenhæng mellem popularitet og oplevelsen af ensomhed, som indtræder meget oftere hos de børn, der ikke føler sig populære²⁵.

Men hvad er det, der afgør, hvem børnene gerne vil være sammen med, altså hvem der er populære og scenesættende for resten af fællesskabet? I spørgeskemaundersøgelsen har vi spurgt børnene, hvorfor, de tror, nogle børn er meget populære. I tabel 9 er deres svar angivet.

TABEL 9: HVORFOR TROR DU, AT NOGEN BØRN ER MEGET POPULÆRE?

Fordi de er en god ven/veninde	42 %
Fordi de ser ud på en bestemt måde	38 %
Fordi de er sjove	35 %
Fordi de er særlig dygtige til noget (fx tegne, sport)	22 %
Fordi de har bestemte ting (fx mobil, iPod, spil)	21 %
Fordi de er i familie med en kendt	21 %
Fordi de må mere end andre for deres forældre	16 %
Fordi de er kloge	14 %
Ved ikke	13 %
Andet	12 %
Fordi de har en sød eller sjov familie	10 %

(Procenterne summer ikke til 100, idet det var muligt at sætte op til tre kryds)

24 En meget stor andel af børnene (34 pct. og endnu flere af pigerne) ved ikke, om de er blandt de børn, de andre i klassen gerne vil være sammen med. Det kan hænge sammen med, at det for børnene (og særligt pigerne) kan virke svært eller måske ligefrem pralende på den måde at vurdere egen popularitet.

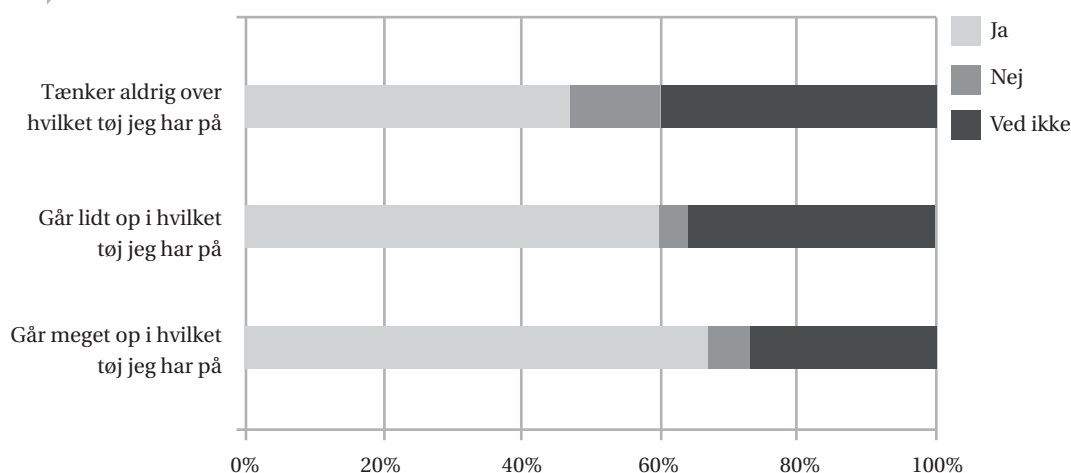
25 Det stemmer fint overens med børnenes egne udsagn om ensomhed som en følelse, der er forbundet med at stå uden for fællesskabet (se afsnittet "At være ensom").

Som det ses, er det at være en god ven eller veninde, ifølge børnene i 4. klasse, det mest afgørende for, om man er populær. Af andre personlige karakteristika er det at være sjov også højt på listen.

Men det ses også, at udseende – ”at se ud på en bestemt måde” – er det næstvigtigste i forhold til popularitet. At have bestemte ting, såsom mobil og iPod, og at være i familie med en kendt ligger også forholdsvis højt på listen, når børnene skal svare på, hvorfor nogle børn er meget populære. Hertil kommer, at det at være rig, flot, have en bestemt tøjstil, have smart tøj, gå op i mode osv. er det, børnene har skrevet oftest i det åbne tekstfelt ”andet”.

Der synes altså at være en tendens til, at materielle ting og udseende spiller en betydelig rolle i det sociale liv for børnene. Dette bekræftes af, at lidt mere end hver femte af børnene går meget op i, hvilket tøj de har på. Mere end halvdelen går lidt op i det, mens 16 pct. slet ikke tænker på, hvilket tøj de går i²⁶. Samtidig er der markant færre, der opfatter sig som populær i skolen blandt de børn, der svarer, at de ikke går op i tøjstil. Og flere der er usikre på egen popularitet. Denne sammenhæng er illustreret i figur 3:

FIGUR 3: OPLEVER SIG SOM POPULÆR FORDELT EFTER INTERESSE FOR TØJ

Udseende, stil, gadgets og andre signaler, såsom at være tæt på kendte mennesker, synes altså at have en betydning for børnenes vurdering af hinandens positioner i det sociale samt for deres oplevelse af selv at være vellidt og socialt integreret.

I interviewene reagerer børnene umiddelbart ved at afvise betydningen af udseende og ting, man har, for popularitet. Som Laurits og Christian fortæller:

²⁶ Undersøgelsen i 2007 fokuserede meget på børnenes interesse og vurdering af udseende, tøj og stil. Resultaterne viste, at 41 pct. af børnene selv mente, de havde en bestemt tøjstil, mens 15 pct. gik meget op i mærkevaretøj, og 52 pct. gik lidt op i det. Endvidere svarede 18 pct. af børnene, at det er meget vigtigt, hvilket tøj man går i, og 42 pct. mente, det er lidt vigtigt. 29 pct. af børnene gik meget op i, hvordan de så ud. 80 pct. havde smart tøj.

Laurits: *Det handler jo ikke om udseende*
Interviewer: *Men hvad med spil, computere og sådan nogle ting?*
Christian: *Vi plejer ikke at sige, hvis vi får en ny computer og sådan*

Både drengene og pigerne på skole 2 fortæller uafhængigt af hinanden, at popularitet i deres klasse - og på skolen generelt - mere handler om, hvem der er stærkest.

Samir: *Vores klasse går meget op i, hvem der er stærkest*
Interviewer: *Okay, er man populær, hvis man er stærk?*
Samir: *Ja i vores klasse*
Emil: *På den her gang, hvor der er 5. og 6. klasse dernede, så spørger vi meget om, hvem der er stærkest*

Yasmin: *Nogen har storebrødre ik, og så når nu én slår Leyla, så kommer storebrødrene. Hvis man nu siger noget eller sådan noget*
Selma: *Som om det er en bodyguard. Hun er populær*
Yasmin: *Og fx nogen drenge slår fx mig eller dig, men de slår ikke hende, så tænker jeg ej hvor unfair*
Interviewer: *Hvad med dem, der er meget pæne, er de mere populære?*
Begge: *Nej*

Går man drengene lidt på klingen, nævner de dog, at nogle af pigerne har en iPhone, som de bruger til at spille smarte med. Men de synes dog ikke, at pigerne faktisk er smarte.

For drengene handler det, udover at være stærk, også om at være sej:

Interviewer: *Hvad er det, der gør, at man er sej?*
Emil: *Det der Samir har, hår. Han kommer hele tiden med sådan en sej stil. Stilbukser, stilsko, stilbluse og hår. Og så har han parfume på og alt det der.*
Samir: *Der er også en fra klassen, der går meget op i sko*

Interviewer: *Har man en bestemt tøjstil?*
Emil: *Ja, i vores skole går de meget op i Lewis*
Samir: *Og Adidas*
Interviewer: *Er det noget, I snakker om? Fortæller I hinanden om, hvilken tøjstil I har?*
Samir: *Nogle gange fortæller vi om det, der er fx mange i 6. klasse, der fortæller om, hvor mange par Lewis de har*

Som det fremgår af drengenes udsagn, kan tøj og ting, man har, selvom de umiddelbart benægtede det, faktisk betyde noget for, hvorvidt man er sej eller selv føler sig smart - ikke mindst idet det tydeligvist er noget, der optager de lidt større klasser en del. Også pigerne på skole 1 fortæller om, at udseende - særligt tøjstilen - kan være afgørende for popularitet blandt pigerne:

Sofie: *Der er en fra vores klasse, der er meget populær, fordi hun ser godt ud. Og så er der mange, der gerne vil være gode venner med hende, fordi drengene også godt kan lide hende.*

- Julie: *Det er mest tøjet, de går efter, ikke mobil og sådan*
 Sofie: *Men drengene går mest efter dem, der er søde af drengene*
 Interviewer: *Men ikke pigerne?*
 Sofie: *Altså dem som gerne vil være populære, de går efter dem, som er populære. Men Emma og Fie er meget populære, og de har sådan en fed iPhone.*

Men det er også meget vigtigt at pointere, at selv om nogle af børnene mener, at ting, tøj og udseende kan være betydningsfuldt i forhold til at være populær i klassen, så er det ikke noget, de ubetinget efterstræber. Der synes snarere at være en erkendelse af, at det er noget, der hører visse grupper til, og at det ikke altid er lykken at være - eller at forsøge at være - blandt de populære. Julie og Sofie fortæller:

- Julie: *Hvis man nu er startet med at være ikke så populær i klassen og gerne vil være mere populær og så bliver venner med dem, der er mest populære, men så viser det sig så, at man på en måde bliver droppet lidt, hvis man bliver venner med dem, der er populære, så går man mest bag ved dem.*
 Sofie: *De knytter sig rigtig meget til én, og så er de lidt ligeglade med de andre. Og hvis de bliver uvenner, så finder de bare en ny én at knytte sig til.*

Laurits er meget uforstående over for én bestemt drengs popularitet i klassen. Han forstår ikke, hvorfor alle behandler ham som en gud, som han udtrykker det. Christian er ikke enig med ham, idet han mener, at Lucas er populær, bl.a. fordi han er sjov.

- Interviewer: *Hvor mange er populære i jeres klasse?*
 Laurits: *Lucas*
 Christian: *Alle er faktisk populære bare for forskellige*
 Laurits: *Lucas er udgangspunkt for drengene, mener jeg*

Dette citat illustrerer, hvordan det sociale spil opleves og afkodes vidt forskelligt afhængigt af børnenes egne sociale positioner. Samlet set kan man sige, at børnene alle sammen giver udtryk for en meget stor bevidsthed om, at der er noget særligt, der gør sig gældende for de børn, der er meget populære. De er ikke alle enige i, at udseende, tøj og ting spiller en central rolle, men i flere af børnenes fortællinger kommer det dog tydeligt frem, at de populære børn sender særlige signaler – at være sej, smart, stærk mm. - og at tøj, stil og ting *kan* spille en rolle i forhold hertil.

Vi så tidligere, at shopping ikke umiddelbart kan siges at være en integreret del af børnenes sociale liv. Samtidig konkluderede vi, at materielle statussymboler ikke synes at være afgørende for børnenes selvidentitet. Sammenholdt med overstående synes det dog nærliggende at konkludere, at der i 4. klasse er en lille kerne, der aktivt dyrker udseende og forbrug som in- og eksklusionsmekanismer i det sociale fællesskab, mens det for langt størstedelen (endnu) ikke spiller en afgørende rolle, om end de dog er meget bevidste om, den betydning det har, og de mekanismer, der er på spil.

Forbrug og økonomi vil være omdrejningspunktet i den kommende undersøgelse i Børne- og Ungepanelet, hvorved disse tematikker undersøges nærmere.

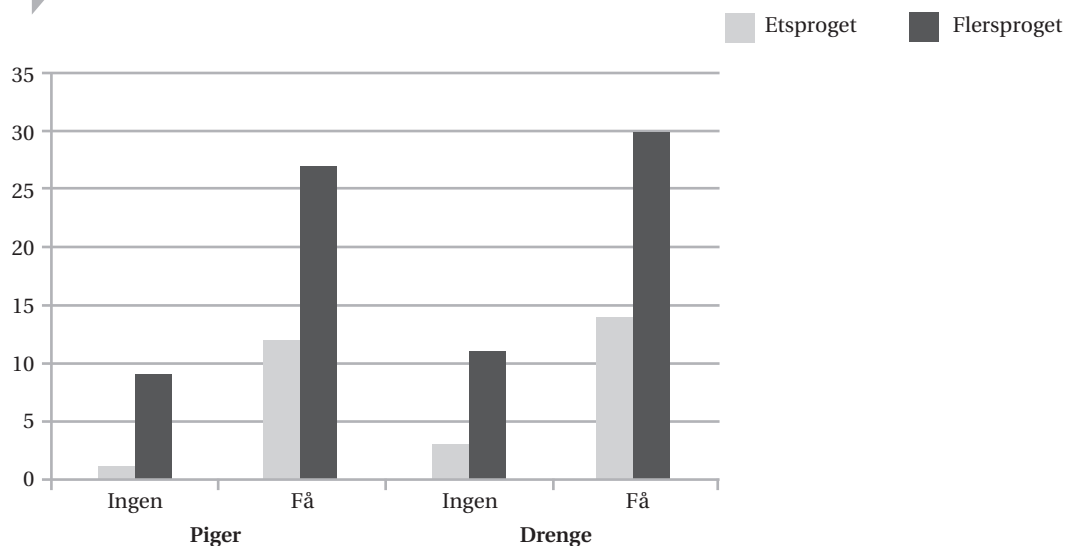
Venner fra skolen

I spørgeskemaundersøgelsen er børnene blevet bedt om at angive, hvor mange piger og drenge fra klassen, de har været hjemme og lege hos - udover fødselsdagsarrangementer. Der viser sig et helt tydeligt mønster i børnenes legeaftaler, således at piger overvejende besøger piger, mens drenge overvejende besøger drenge. For både piger og drenge gælder det, at ca. 40 pct. af dem slet ikke har været hjemme og lege hos nogen af det modsatte køn fra klassen, mens en lige så stor andel kun har været hjemme og lege hos en enkelt eller nogle få af det modsatte køn. Når det derimod kommer til ens eget køn, har rigtig mange af børnene (67 pct. af pigerne og 60 pct. af drengene) været hjemme og lege hos de fleste eller alle fra klassen. Kun 3 pct. af pigerne og 4 pct. af drengene har slet ikke været hjemme og lege hos nogen af deres klassekammerater af samme køn, mens hhv. 14 pct. og 17 pct. har været hjemme hos en enkelt eller nogle få.

Leger nogle børn bedst?

Undersøgelsen viser, at flersprogede børn ikke er hjemme og lege hos nær så mange fra klassen som de etsprogede børn. Fx har 23 pct. af de etsprogede drenge været hjemme og lege hos alle drengene i klassen mod kun 15 pct. af de flersprogede drenge. Endnu mere udtalt er forskellen blandt pigerne. Hele 9 pct. af de flersprogede piger har slet ikke har været hjemme og lege hos nogen af pigerne fra klassen mod kun 1 pct. af de etsprogede piger.

FIGUR 4: BØRN, DER HAR BESØGT FÅ ELLER SLET INGEN FRA KLASSEN AF SAMME KØN

Det er bemærkelsesværdigt, at flersprogede børn besøger markant færre klassekammerater end etsprogede børn. Flersprogede børn adskiller sig dermed fra det, der kan betegnes som normen - altså at besøge hinanden hjemme og at besøge mange forskellige af samme køn. Præcis hvad, det er et udtryk for eller har af betydninger, er imidlertid svært at pege på. Dog kan en række mulige forklaringer findes i undersøgelsen "Forskelligheder og fællesskab" i Børnerådets Børne- og Ungepanel fra 2008²⁷. Af både spørgeskemaundersøgelse og interview

27 Børnene i det daværende Børne- og Ungepanel gik på undersøgelsestidspunktet i 6. klasse.

fremgår det, at børnene ikke oplever etnicitet som betydningsfuldt i forhold til venskaber, men samtidig fremgår det af observation af klasserne i frikvartererne og via optegninger af klassens grupperinger under interviewet, at etnisk baggrund eller nationalitet kendetegner flere af gruppeopdelingerne. Børnenes umiddelbare forklaringer på, hvorfor det forholder sig sådan, lyder på fælles sprog, kendskab fra nabolaget, og at det kan være lidt svært at være venner, hvis forældrene ikke taler dansk, fordi det besværliggør at lave aftaler, især inden børnene havde deres egen mobiltelefon.

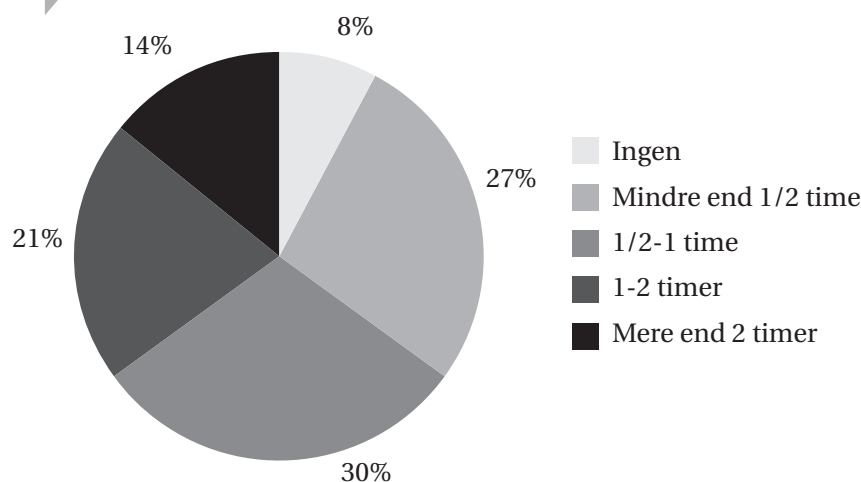
Netadfærd

Udviklingen inden for medieteknologien går uendelig hurtigt og særligt internettet spiller en stadig større rolle i børn og unges liv og hverdag. Tweens-gruppen karakteriseres i litteraturen som kompetente medieforbrugere, der for længst har overhalet forældregenerationen. Børnene er meget hurtige til at tilegne sig den nye teknologi, de mestrer at navigere i de forskellige medier - oven i købet simultant - og er i stadig kommunikation med hinanden, ikke mindst via internettet. Men i takt med børnenes stigende netforbrug, udbredelsen af sociale medier samt den stadig stigende kommerialisering, påpeges også et øget behov for viden og kendskab til rettigheder, regler og relevant informationsøgning hos børnene²⁸. Men hvordan ser virkeligheden blandt børnene i 4. klasse ud? Hvor meget tid bruger de på nettet, hvad laver de, og hvor meget er de i dialog med deres forældre om deres adfærd på nettet? Dette er belyst i spørgeskemaundersøgelsen.

Hvor meget og hvad?

I undersøgelsen har vi spurgt børnene, hvor meget tid de ca. bruger om dagen på internettet, når de har fri. Næsten hvert syvende barn bruger mere end 2 timer om dagen, mens 8 pct. slet ingen tid bruger på nettet. Som det ses af nedenstående figur 5, fordeler de fleste børn sig forholdsvist jævnt mellem disse to yderpoler.

FIGUR 5: HVOR MEGET TID BRUGER DU CA. OM DAGEN PÅ INTERNETTET, NÅR DU HAR FRI?

28 Se fx Tufte (2005b).

Børnene i interviewene fortæller, at de selv kan blive overraskede over, hvor meget tid der går, når man fx spiller:

Hvis man har et spil, der er rigtig sjovt, føler man kun, der er gået 20 min

Men hvornår er det, børnene bruger meget - og mest - tid på nettet?

- Christian: *Jeg plejer mest at gøre det, hvis jeg kommer tidligt hjem, eller min mor og far ikke er hjemme, eller hvis de ikke kan hente. Og når de så kommer hjem, så slukker jeg, så kan man være sammen med dem.*
- Laurits: *Jeg slukker lige lidt senere, end når de kommer hjem, for jeg plejer tit at komme hjem, når de kommer hjem, men jeg stopper altid*
- Christian: *Det er ikke sådan, at jeg har lyst til at spille hele dagen, for så har man ikke noget tid sammen med familie og venner*
- Interviewer: *Hvornår spiller I mest?*
- Christian: *I hverdagene. Der er mange fra klassen, de går fx tidligt hjem fra fritidsklubben. Så er det lidt kedeligt at være der, så går man hjem, og så er der ikke nogen hjemme, og så føler man ikke, der er andet at lave, fordi der er meget, hvor man hellere vil være to*
- Sofie: *Nogle gange hvis jeg keder mig, så spiller jeg et spil*
- Julie: *I weekenderne hvis jeg keder mig meget, så går jeg nok på i to timer, og så kan jeg ikke mere.*
- Interviewer: *Går tiden så fra familien?*
- Julie: *Jamen det er nogle gange, hvis du ikke laver noget, og din familie lige ligger og læser og slapper af, så går man nok tit på nettet. Eller hvis man har en lillesøster, der sover til middag, og dine forældre også gør det*
- Sofie: *Altså, jeg gør det mest, når mine forældre ikke er hjemme, fordi når de er hjemme, så kan jeg godt lide at sidde og tegne eller snakke med dem*

Det er meget tydeligt, at børnene ofte bruger nettet som tidsfordriv. Det er noget, de gør, når der ikke lige er andet at lave. Samtidig er det også en aktivitet, børnene – især drengene - bruger tid på sammen med deres venner.

Drengene bruger markant mere tid på nettet end piger, fx bruger hver femte dreng mere end to timer om dagen mod mindre end hver 10. pige. En del flere drenge (28 pct.) end piger (17 pct.) har i tråd hermed angivet nettet som en af de aktiviteter, de laver mest sammen med deres venner.

Undersøgelsen viser også, at der er flere drenge (79 pct.) end piger (68 pct.), der har deres egen computer.

Der er ligeledes kønsforskelle at spore i forhold til de ting, børnene laver, når de er på nettet, hvilket ses i nedenstående tabel 10²⁹.

29 Der var også mulighed for at svare "andet", hvilket 14 pct. af pigerne og 12 pct. af drengene har gjort. Her har børnene typisk skrevet, hvilke spil de spiller (særligt nævnes Counter Strike, World of Warcraft, Sims, Habbo og forskellige pigespil: Girls Games, Dress Up, goSupermodel) samt Facebook og YouTube. Endelig nævner nogle børn aktiviteter, såsom at se billeder, lære sprog, google, elev-intra, Skype og forskellige dyresider (HesteGalleri, Net-hesten m.fl.).

TABEL 10: HVAD LAYER DU MEST PÅ NETTET?

	Piger	Drenge
Spiller spil*	74 %	80 %
Hører musik*	74 %	54 %
Online fællesskaber*	56 %	41 %
Ser film*	13 %	30 %
Chatter	23 %	26 %
Surfer*	4 %	11 %

(Procenterne summer ikke til 100, da børnene kunne sætte op til tre kryds)

*Forskellen er statistisk signifikant ($p < 0,05$)

Når man bliver bange

At være på nettet kan også give dårlige oplevelser. En del undersøgelser har efterhånden slået fast, at forholdsvis mange børn i denne aldersgruppe via internettet oplever at blive mobbet, få trusler eller se noget, de ikke bryder sig om³⁰.

I spørgeskemaundersøgelsen er børnene blevet spurgt, om de har oplevet noget, der har gjort dem bange eller utrygge. Det har 30 pct. af børnene svaret bekræftende på. Heldigvis har langt de fleste (26 pct.) kun oplevet det enkelte gange, mens kun 4 pct. tit har oplevet at blive bange eller utrygge.

Men hvad er det, børnene typisk oplever på nettet, som gør dem bange?

Julie og Sofie fortæller, at de kan være bange for, at der er nogen, der hacker deres computer, eller narrer dem til noget, der koster penge. Christian og hans klassekammerat Laurits fortæller, at det kan være irriterende, når der kommer pop-up reklamer eller krav om, at de investerer i spil eller lignende, som de ikke kender. De fortæller endvidere:

Christian: *Nogle gange kan der være nogen, der skriver noget til en. Spørger om et eller andet. Så har man bare ikke lyst til det. Eller hvis der kommer et program op lige pludselig, som man bare ikke kender.*

Laurits: *Ja, mest af alt sådan noget, som nogen skriver*

Interviewer: *Hvad kan det være, de skriver?*

Laurits: *Ex at de vil komme og stjæle ens telefon.*

At blive kontaktet af fremmede er også noget, Julie og Sofie fortæller om:

Julie: *Jeg har oplevet det en gang inde på goSupermode³¹, hvor der var en, der skrev noget meget grimt til mig. Jeg kan ikke lige huske, hvad det var, men det var ikke*

30 Fx har Forummet for Børn & Unges Sikkerhed i Netfællesskaber i 2008 gennemført en undersøgelse blandt 10.000 brugere i alderen 9-16 år på populære ungdoms- og børnesites. Se også *Mobning 2008*. En undersøgelse i Børnerådets Børne- og Ungepanel.

31 Et internet spil/online community for piger.

særlig rart. Men der blev jeg lidt mere bange for det. Derfor var jeg ikke derinde et halvt år.

Interviewer: *Hvad kan ellers gøre én bange eller utryg?*

Julie: *Hvis man nu fik en besked om, at der var en, der ville dræbe en, det har jeg hørt om. Så bliver man bange for at gå på nettet. Eller hvis der er en, der har skrevet noget grimt til en, og man har anmeldt personen, og den så forfølger en bagefter.*

Julie er her inde på risikoen for at blive kontaktet af en, man har været i kontakt med på nettet. Og hun er bekendt med, at nogle børn ligefrem oplever at få dødstrusler.

Samir og Emil har haft en del oplevelser, hvor de er blevet bange. Blandt andet har de set nogle meget uhyggelige filmklip på YouTube³². De er enige om, at der er rigtig meget på YouTube, som kan gøre børn bange. Endda så bange, at de ikke kan falde i søvn om aftenen eller får mareridt. Yasmin og Selma fortæller også om YouTube som et sted, de og andre har oplevet ubehagelige ting.

Ubehagelige filmklip hører altså også til ting, der kan gøre børnene bange eller utrygge på nettet. Ingen af børnene fortæller om pornografiske sites, men Samir og Emil omtaler en dreng, som de ved, kigger på "de der" sider.

Som det fremgår, udtrykker børnene på den ene side et stort kendskab til og fortrolighed med nettets muligheder, men på den anden side også en usikkerhed og angst ved de ting, der ikke er selvvalgte. Der er tydeligvis ting, der er tilgængelige og fristende, og som børnene ikke evner at vælge fra, selvom de giver dårlige oplevelser. Dette kunne indikere, at børnene har brug for hjælp til at sætte grænser og kvalificere deres netforbrug³³. Men hvor meget er børnene i dialog med forældrene om de ting, de oplever, og i hvilken udstrækning holder de voksne egentlig øje med børnenes liv på nettet? Det har vi spurgt børnene om i spørgeskemaundersøgelsen.

Hvor meget er forældrene med?

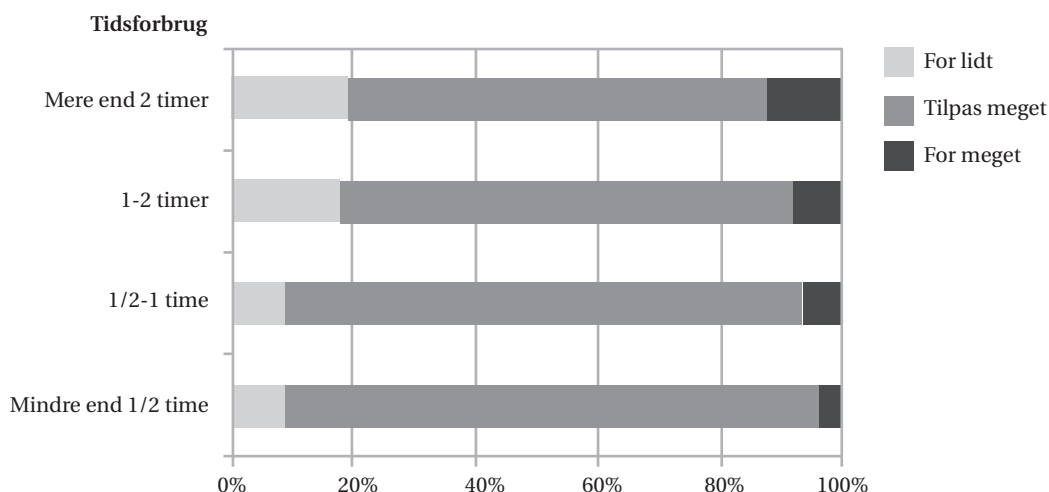
Næsten hver 10. af børnene synes, at deres forældre holder for lidt øje med, hvad de laver på nettet. Kun 5 pct. af børnene oplever derimod, at deres forældre holder for meget øje, mens den store midtergruppe mener, at forældrene holder tilpas meget øje med, hvad de laver på nettet. Der ses en sammenhæng med tidsforbruget, hvilket er illustreret i nedenstående figur 6³⁴. Som det ses, er det således, at jo mere tid børnene bruger på nettet, jo flere synes enten, at forældrene holder for lidt øje, eller at forældrene holder for meget øje.

32 Webportal, hvor man kan dele og kommentere videoklip.

33 I artiklen "Når unge går på nettet" påpeger Birgitte Tufte, at også lærere efterlyser en viden, der går bag om elevernes "knap-kompetence". En af hendes konklusioner på baggrund af en undersøgelse om mediernes rolle for 10-12-åriges forbrugeradfærd er bl.a., at børnenes øgede it-kompetence og forbrug ikke nødvendigvis følges af en udvikling af kildekritisk bevidsthed og evnen til at vælge til og fra i mængden af tilbud på nettet (Tufte 2005a).

34 Andelene, der har svaret "ved ikke", er ikke medtaget. Andelen af "ved ikke" er størst blandt de børn, der bruger mere end 2 timer på nettet.

FIGUR 6: OPLEVELSE AF FORÆLDREKONTROL FORDELT EFTER TIDSFORBRUG

Børnene er også blevet spurgt til, om deres forældre snakker med dem om, hvad de må og ikke må på internettet. Langt de fleste børn svarer, at deres forældre engang imellem eller tit snakker med dem om det, men hvert femte af børnene (20 pct.) svarer, at forældrene aldrig snakker med dem om disse grænser. Hertil kommer, at hele 13 pct. af børnene har svaret "ved ikke". Der er således en betragtelig del af børnene, som ikke er i dialog med deres forældre om deres netadfærd. Igen er andelen størst blandt de børn, der bruger mest tid på nettet (29 pct.)³⁵.

Der ses også en sammenhæng mellem børnenes generelle oplevelse af opmærksomhed fra forældrene og hvorvidt, de snakker med forældrene om, hvad de må og ikke må på nettet. Jo mindre børnene oplever, at forældrene er der for dem, jo mindre oplever de også typisk, at forældrene snakker med dem om deres netadfærd.

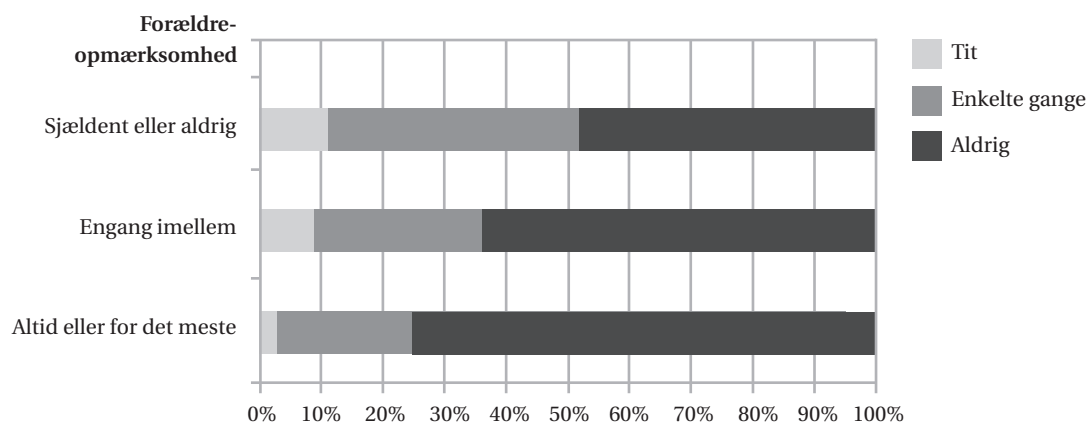
Når forældre trodses

Mere end hver tredje af børnene har besøgt hjemmesider eller lavet ting på nettet, som de ved, deres forældre ikke vil have. Det gælder igen i højere grad for de børn, der bruger meget tid på nettet samt for en del flere drenge end for piger³⁶. Der ses yderligere en stærk sammenhæng med børnenes oplevelse af, hvorvidt forældrene er der for dem, når de har brug for det. Som det ses i figur 7, er det således, at jo mindre børnene oplever, at deres forældre er der for dem, når de har brug for det, jo oftere har de lavet noget på nettet, som de ved, forældrene ikke vil have.

³⁵ Samt blandt gruppen af børn, der slet ikke bruger tid på nettet (29 pct.).

³⁶ Forskellen mellem kønnene ses dog ikke i gruppen af børn, der bruger 1-2 timer på nettet om dagen.

FIGUR 7: HAR LAVET FORBUDTE TING PÅ NETTET FORDELT EFTER OPLEVELSE AF FORÆLDREOPMÆRKSOMHED

Det ses endvidere, at jo mindre børnene oplever, at forældrene er der for dem, når de har brug for det, jo oftere har de oplevet noget på nettet, som har gjort dem bange eller utrygge.

Når børn bruger meget tid på nettet

Som det er fremhævet, er det sådan, at de børn, der bruger meget tid på nettet, typisk også er de børn, der ikke snakker med deres forældre om, hvad de må og ikke må, ofte laver ting, de ved, deres forældre ikke vil have og ofte oplever noget, der gør dem bange eller utrygge.

Det kunne med andre ord tyde på, at der er tale om en lille gruppe af børn, der bruger utrolig meget tid alene foran computeren uden at snakke med forældrene om det, de laver, og sandsynligvis uden muligheder for at få svar på nogen af de spørgsmål, der uundgåeligt melder sig. Det er nemlig også typisk de børn, der oplever, at deres forældre ikke så tit er der for dem, når de har brug for det.

Det viser sig endvidere, at der også er andre sammenhænge, som peger i retning af, at de børn, der bruger meget tid på nettet, også ofte er de børn, der ikke altid trives på en række områder. Fx er der markant flere af de børn, der bruger mere end 2 timer på nettet, der kun sjældent eller aldrig er glade for at gå i skole og føler, at lærerne lytter til dem. Det er typisk de børn, som kun kan lide få eller ingen af deres lærere, og som beskriver sig selv som kede af det og sure³⁷ og i mindre grad som glade.

Det er dog vigtigt at pointere, at der for denne gruppe ikke ses tegn på dårlig trivsel i forhold til venskaber, popularitet og oplevelsen af ensomhed. Der er heller ingen sammenhæng mellem børnenes daglige netforbrug, og hvorvidt de synes, at deres forældre arbejder meget.

³⁷ Fx beskriver 15 pct. sig selv som sure mod kun 2 pct. af de børn, der slet ikke bruger tid på nettet.

Rettigheder

Til billedet af, hvordan verden ser ud og opleves af børn i 4. klasse, hører også børnenes kendskab til egne rettigheder. Rettigheder indgik således som tema i spørgeskemaundersøgelsen.

Det indledende eksplorative interview viste imidlertid, at rettigheder hverken er et entydigt eller særlig velkendt begreb for børnene. De blev bedt om at fortælle, hvad de forstod ved ordet, og det gav svar, der spændte lige fra "at rette hinanden" og "at man skal have lov til ting" til "love" og "noget med finans". Derfor er temaet i spørgeskemaet indledt med en kort forklaring, der lyder således: *Rettigheder er ting, man har ret til eller må. Det betyder, at der er nogle regler eller love for, hvordan vi mennesker skal behandle hinanden. Fx har alle børn ret til at gå i skole, til at have en tryk barndom og til at blive behandlet lige*. Herefter fulgte en række spørgsmål om børnenes viden om udvalgte gældende regler på området for børn og arbejde, forældre og vold samt elevråd og medinddragelse i skolen³⁸.

Børn og arbejde

Undersøgelsen viser, at børn i 4. klasse har et ret godt kendskab til reglerne for, hvornår børn må arbejde. Kun 2 pct. tror ikke, der er nogen regler, mens 13 pct. ikke ved, om der er regler. De resterende 85 pct. tror, der er regler, og hele 60 pct. af børnene svarer i overensstemmelse med gældende regler, at børn må have et arbejde, når de er fyldt 13 år, og deres forældre giver dem lov.

Af de 85 pct., der tror, der er regler på området, er det dog kun 34 pct., der tror, at reglerne bliver overholdt.

Forældre og vold

Næsten hvert femte barn i undersøgelsen (18 pct.) er ikke klar over, hvorvidt der findes regler for, om forældre må slå deres børn. Ud af de børn, der godt ved, at der findes regler, er der endvidere 4 pct., der enten ikke ved, hvad reglerne siger (3 pct.), eller som tror, at forældre godt må slå deres børn (1 pct.).

Dette svarer nogenlunde til billedet fra undersøgelsen "Opdragelse 2007" i Børnerådets daværende Børne- og Ungepanel, som bestod af børn i 5. klasse. Her svarede 15 pct. af børnene, at de ikke vidste, hvorvidt forældre har ret til at slå deres børn, mens 3 pct. svarede, at der ingen regler er, og at forældre selv må bestemme.

Om end der er forskelle i den måde, emnet er belyst på i de to undersøgelser, er konklusionen den samme, nemlig at ca. hvert femte barn ikke ved, at det er ulovligt for forældre at slå deres børn.

Men bliver reglerne overholdt?

Interessant er det endvidere, at langt størstedelen af de børn, der *ved*, at der eksisterer regler, ikke tror på, at reglerne bliver overholdt. 67 pct. tror, at der er *nogle få* forældre, der ikke overholder reglerne, mens yderligere 5 pct. af børnene ligefrem tror, at der er *mange* forældre, der ikke overholder reglerne. Mindre end hvert femte barn tror på, at reglerne bliver overholdt.

38 Svarfordelingen på spørgsmålet om medinddragelse i skolen er gengivet i afsnittet "Skoleliv".

TABEL 11: TROR DU, REGLERNE BLIVER OVERHOLDT?

Ja, af alle forældre	18 %
Nej, der er nogle få forældre, der ikke overholder reglerne	67 %
Nej, der er mange forældre, der ikke overholder reglerne	5 %
Ved ikke	10 %

Dvs., at mere end to ud af tre af de børn, der har kendskab til rettighederne, har grund til at tro, at der er forældre, der slår deres børn³⁹. Dette fortæller først og fremmest, at børn har et godt billede af virkeligheden og faktisk er ret opmærksomme på, hvad der sker. Men det stiller også uundgåeligt det spørgsmål, *hvor* børnene har denne viden fra? Nogle vil selv have oplevet det⁴⁰, men hvor har den resterende del af børnene deres viden fra? Kender de nogen børn, der bliver slået, eller hører de blot om det, og i så fald hvorfra?

I interviewene fortæller børnene alle, at de ikke selv er blevet slået⁴¹. Emil har som den eneste set det ske i virkeligheden. Han fortæller om engang, han så en dreng blive slået af sin mor i et storcenter (han bruger selv udtrykket "tæsket"). Sammen bliver Emil og klassekammeraten Samir endvidere enige om, at de godt kunne forestille sig, at det er noget, der kunne ske hos Samir's naboer. Det er ikke noget, de har set eller *ved* sker, men de formoder det, da det er en familie, hvor der altid er meget larm og råberi, også om natten. Der er fire børn i familien, og de ældste laver ifølge Emil og Samir meget ballade.

Ingen af de andre børn kender nogen, der er blevet slået. Men det fremgår tydeligt, at det langt fra er fremmed for børnene, at det af og til sker, at forældre slår deres børn. Adspurgte hvorfor, de og så mange andre børn tror, at reglerne ikke bliver overholdt, svarer de alle, at det er fordi, man hører eller ser så meget om det i fjernsynet, fx i tv-avisen. Julie fortæller:

Julie: *Fordi man hører meget i tv om børn, der bliver slået. Og så kan man ikke tro på, at det ikke mere sker. Og så er der også nogen, der stadigvæk slår børnene, fordi de måske ikke helt har fattet den regel.*

Sofie fortsætter og kommer ind på, at det kan ske, hvis en forælder har et alkoholproblem:

Sofie: *Og måske har en far, der drikker lidt for meget, så kan det være, han bliver lidt skør. Så kan det være, han kan finde på at blive sur og slå.*

Samir mener også, det kan ske, hvis forældre er stressede.

39 Der er ingen grund til at tro, at fordelingen skulle være anderledes blandt de børn, der ikke ved, om der er regler for, om forældre må slå deres børn. Det vil derfor ikke være misvisende at gå ud fra, at ca. 72 pct. af danske børn i 4. klasse tror, der er forældre, der slår deres børn.

40 En undersøgelse i Børnerådets Børne- og Ungepanel i 2007 viste, at 13 pct. af børnene i 5. klasse havde oplevet, at de voksne, de boede sammen med, havde slået dem eller lignende (Opdragelse 2007).

41 Dette er de ikke blevet spurgt direkte til, men de kommer alle selv ind på det indledningsvist.

I interviewet med Christian og Laurits kommer Laurits dog frem til, at mange børn måske tror, det sker oftere, end det reelt gør, fordi de misforstår en situation, de ser:

- Interviewer: *Hvorfor er der så mange børn, der tror, at reglerne ikke bliver overholdt?*
Christian: *Det kan være fordi, de har set et eller andet*
Laurits: *Fædre ... de kan være sure, og så ser de bare ud, som om de vil slå, det er ikke, fordi de vil, men så kan man godt komme til at tro det måske.*

Børn i 4. klasse har, som det fremgår af interviewene, et ret godt billede af, hvordan virkeligheden ser ud. De ser og hører om børn, der bliver slået, i medierne, eller de ser det måske ligefrem ske i det offentlige rum. Det kan også være, de ser episoder, hvor de blot formoder, det sker. Men børnene viser også, at de har en god indsigt i nogle af de typer af risikoadfærd, der typisk fører til, at forældre slår deres børn: alkoholmisbrug, stres og et højt konfliktniveau i familien.

Elevråd

Et af de steder, børn har mulighed for at gøre deres stemme gældende og få indflydelse på forhold, der har betydning for deres egen dagligdag i skolen, er via elevrådene. I spørgeskemaundersøgelsen er børnene blevet spurgt, om de ved, hvad elevrådet på deres skole laver. I nedenstående tabel 12 fremgår fordelingen af børnenes svar.

TABEL 12: VED DU, HVAD ELEVRÅDET PÅ DIN SKOLE LAVER?

Ja, jeg ved meget om, hvad elevrådet laver	25 %
Ja, jeg ved lidt om, hvad elevrådet laver	46 %
Nej, jeg ved ikke, hvad elevrådet laver	28 %
Vi har ikke et elevråd	1 %

At de fleste børn har svaret, at de ved lidt - og ikke meget - om, hvad elevrådet laver, er ikke så overraskende, idet det i sagens natur kun er et fåtal af eleverne, der reelt kan være aktive i elevrådene og dermed naturligt har et stort indblik i de ting, rådene beskæftiger sig med. Men at mere end hver fjerde elev (28 pct.) *slet* ikke ved, hvad elevrådet laver, kan undre. Dels idet elever på enhver skole, som går til 5. klassetrin eller højere, har ret til at danne et elevråd, og dels idet elevrådet, som allerede nævnt, er elevernes reelle mulighed for at få medbestemmelse i skolen.

Anvendt litteratur

Bjældager, Jacob & Vilhelm Benn, Nis 2009: Konsekvenser af forskellige skalatyper. Minikonferencen: *Forebyggelse eller reparation* ved Selskab for Surveyforskning 1. oktober 2009

Dencik, Lars (1999): Fremtidens børn – om postmodernisering og socialisering. I: *Børn og familie i det postmoderne samfund* (Red. Dencik & Schultz Jørgensen)

Kampmann, Jan (2010): Hvad sker der for dig? Normalitetsbegrebet på smalkost. Oplæg ved konferencen *Små voksne eller store børn? – Twens som sociologisk, kulturelt og biologisk fænomen*. Teknologisk Institut, Februar 2010

SFI/ Andersen, Hestbæk & Mattsson (2008): *11-årige børns hverdagsliv og trivsel*

Tufte, Birgitte (2005a): Når unge går på nettet. *Ungdomsforskning, Unge og internettet*. Årg. 4, nr. 2, juni 2005

Tufte, Birgitte (2005b): Tweens – mellem medier og forbrug. *Humaniora*, nr. 4, 2005

Tufte, Birgitte (2008): Børn, Unge, medier og forbrug – nye adfærds- og kulturmønstre. I: *Børnekulturens Netværk* (Benedicte Helvad m.fl.)

Metodeappendiks

Den kvantitative del af undersøgelsen

Børnerådet har ved hjælp af skiftende Børne- og Ungepaneler foretaget kvantitative undersøgelser med børn som respondenter siden 1998. Panelet består af skoleklasser på samme klassetrin, der udvælges og følges i en periode på tre år. Der oprettes således et nyt panel hvert 3. år, og panelet består altid udelukkende af klasser på samme klassetrin.

Det nuværende panel blev oprettet i sommeren 2009 og bestod på dataindsamlingsstidspunktet af 1841 børn fra 92 4. klasser. Børnerådet følger dette panel til og med 6. klasse. Danmarks Pædagogiske Universitetsskole (DPU) udtrækker panelklasserne ved simpel randomiseret stikprøve. Panelet udgør et repræsentativt udsnit af børn i 4. klasse.

Panelet besvarer internetbaserede spørgeskemaer tre til fire gange årligt og bidrager herigennem til at give Børnerådet børnenes perspektiv på forskellige emner. I november 2009 besvarede panelet det første spørgeskema "Portræt af 4. klasse" om deres liv meget generelt både i skolen, hjemme og andre steder. Denne rapport er baseret på resultaterne heraf. Børnene benytter sig af et kodeord, hvorfor kun én besvarelse er mulig. Det er ikke muligt at identificere de enkelte børn, og deres besvarelser er fuldstændigt anonyme.

Spørgeskemaets kvalitet og relevans er sikret via et eksplorativt fokusgruppeinterview med fire børn i 4. klasse og efterfølgende test af skemaet i to 4. klasser.

Kun et begrænset udvalg af undersøgelsens datamateriale gengives i tabelform eller refereres i rapporten. Data- og tabeloplysninger kan fås ved henvendelse til Børnerådets sekretariat.

Statistiske test

Panelets spørgeskemabesvarelser er bearbejdet statistisk. Sammenhænge er testet ved hjælp af χ^2 eller γ -test, og kun signifikante sammenhænge ($p < 0,05$) indgår i rapporten.

Bortfald og repræsentativitet

1232 børn har besvaret spørgeskemaet, hvilket giver en tilfredsstillende svarprocent på 67 pct. I en undersøgelse af om bortfaldet er skævt, har det kun været muligt at kontrollere dette med hensyn til køn, da der for det første ikke indgår mange baggrundsplysninger i denne undersøgelse, og for det andet da de øvrige spørgsmål, fx spørgsmål om familietype og sprog⁴², er opdelt på anden vis end Danmarks Statistik.

42 Fx opererer Danmarks Statistik med tre herkomst-kategorier, som er baseret på oplysninger om eget og forældres fødeland og statsborgerskab. Det kan oplyses, at i 10 års alderen fordeler herkomstgrupperne i 2009 sig således: 3 pct. indvandrere, 7 pct. efterkommere og 90 pct. dansk oprindelse. De 3 pct., der i denne undersøgelse kommer fra hjem, hvor der ikke tales dansk, svarer således fint til andelen af indvandrere ifølge Danmarks Statistik.

Det viser sig, at der er signifikant forskel på kønsfordelingen i vores undersøgelse og i populationen. Piger er således en anelse overrepræsenteret i denne undersøgelse, hvilket kan have betydning for visse af resultaterne. Det er derfor vigtigt at have dette for øje i fortolkningen af de resultater, hvor børnenes køn har vist sig at have betydning (fx skoleliv).

Ikke alle 1232 respondenter har besvaret samtlige spørgsmål i spørgeskemaet, dvs. at der er et partielt bortfald. Ser man bort fra skrivevariable, er det partielle bortfald af meget begrænset omfang. Bortfaldet stiger langsomt i spørgeskemaet og ender ved de sidste spørgsmål på fem pct.

Kvalitativ undersøgelse

Den kvantitative undersøgelse er suppleret med en kvalitativ del i form af interview med otte børn i 4. klasse fra to forskellige skoler. Børnene blev udvalgt af klassernes lærere, og interviewene foregik som fokusgruppeinterview. Interviewene varede knap en lektion og var semi-strukturerede. Interviewene fokuserede på børnenes forståelse af begreber som ensomhed, rettigheder og popularitet samt en generel uddybning af spørgeskemaundersøgelsens resultater. Børnene er anonymiserede og indgår i rapporten under fiktive navne.

Tidligere Børne- og Ungepaneler

Børnerådet har siden 1998 haft tilknyttet skiftende paneler af børn eller unge.

Fra 1998 til 2000 bestod panelet af en række klasser, som vi fulgte, fra de gik i 5. klasse til de gik ud af 6. klasse.

Fra 2000 til 2003 fulgte vi klasser, mens de gik i 5., 6. og 7. klasse.

Fra 2003 til 2006 fulgte vi klasser, mens de gik i 7., 8. og 9. klasse.

Fra 2006 til 2009 fulgte vi klasser, mens de gik i 5., 6. og 7. klasse.

Panelrapporterne kan bestilles eller downloades fra Børnerådets hjemmeside www.brd.dk

Børnerådet

Vesterbrogade 35A

1620 København V

Telefon: 3378 3300

E-mail: brd@brd.dk

www.brd.dk